یاش توركستان

توركستاننڭ ملی قورتولوشی اوچون كوره‌شوچی آیلق مجموعه

باش محرری: چوقای اوغلی مصطفی

1929نچی ییلنك ده‌قابر-ندەن چیقا باشلاغان	غینوار (ایکنچی کانون) 1936 (1354 هجری)	سان 74

بو ساندا:

1 — توركستاندا دینگه قارشی محاكمه — باش مقاله

2 — 1936 — چوقای اوغلی مصطفی

3 — روسلاشترما سیاستی كوچه‌یمه‌كده — تاشبالتا

4 — یوتوق بایراملاری — مصطفی

5 — توركستان یاشلغی اوچون ایسله‌رلك بر كون — طاهر

6 — ابراهیم بیك لاقایلی قالای توتولغان ایدی ؟ — جانای

7 — توركیه‌لیله‌رنك سیزمه‌دیكله‌ری وه بیلمه‌دیكله‌ری — اوقتای

8 — 1936نچی ییل آستانه‌سنده — بین‌الملل وضعیت — م.

9 — هندستاندا یاشاوچی توركستان مهاجرله‌رینك مهم بر توپلانیشی — ضیائی

10 — توركیه خبرله‌ری

11 — توركستان خبرله‌ری

ئۆۋلاد گورۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

«ملی بایراق»

مجموعه‌مزنك 72نچی ساننداً، اوتكه‌ن ییل نویابر باشنداٖن باشلاب یراق شرقدا یاشاو-چی ایدیل-اورال تورك مهاجرله‌ری ملی مرکزی تامانیدان موقدین‌ده «ملی بایراق» نامیله آتنالق بر غازیتا چیقاریلماقا باشلاندیغی یازیلمش وه مذکور غازیتانك برنچی نسخه‌سی مندرجه-سی‌ده قید ایتلمشدی. — «ملی بایراق» هه‌ر آتنا منتظم صورت‌ده بای مندرجه بیله‌ن چیقیب توروبدر. ایمدیگه‌چه 9 سانی چیقیب تارالغان بو غازیتانك تورك مهاجرلگینك ذهنینی مشغول ایته‌تورغان مهم مسئله‌لرنی احتوا ایتکه‌ن باش مقاله‌ری بوتونیسی ایدیل-اورال ملی قور-تولوش حرکتی باشلوغی عیاض اسحاقی بیك طرفندان یازیلمشدر. آرقا-آرقاغا باسیلیب کیله یاتقان «بز کیم؟» باشلقلی تاریخی خریطه وه رسمله‌رنی حاوی مقاله‌لرده ایسه تورك خلقینك تاریخینه عمومی کوز سالینیب، بوکون اسیر، یاییق حالدا قالغان تورکله‌رنك کیچمیشنده‌کی مهم وقعه‌لاردان قیسقاچا بحث ایتلمه‌کده‌در.

«تورك تیلی» وه شوکا اوخشاش مقاله‌رنده یاش معلمه وه یازیچی رقیه خانم ملی کولتور ساحه‌سندا اوقوچیلارینا قیمتلی معلوماتلار بیرمه‌کده‌در.

«ملی بایراق» نك 35 .12 .27 تاریخلی 9نچی سانی تورك-اسلام خلقلارینك بو دفعه مذکور تاریخگه توغرو کیلگه‌ن اولوغ دینی، ملی بایرامیغا آتالیب، کیگه‌یتریلیب، 6 صحیفه اولاراق چیقاریلمشدر. شو ساننداغی «عید فطر» سرلوحه‌لی باش مقاله‌سنده عیاض اسحاقی بیك بو بایرامنك تورك-اسلام دنیاسینك آگ کوکوللو، آگ ماتور بایرامی بولغانینی ایضاح ایتکه‌نده‌ن سوگ، بولشه‌ویك روس اسارتنده‌کی تورك خلقینك بو بایرامنی اوز تله‌گه‌نیچه بایرام ایته آلمایتورغانینی سویله‌ب، «خلقمزغا اوزلگن حقن قایتارو، آنگ بارلغن ساقلاودا بزنگ بورجمز، بزنگ‌گنه ایشیمز. بز اوزیمز کوچلو بولساق، اوزیمزنك ملی حقیمزنی قایتاریب آلا بیله‌جه‌کمز. بز اوزیمزنك کوچیمزنی ملی بایراق اطرافندا طوپلی آلساق، بزنك حقمز اوچون فرشته‌له‌رده، یحیی ملا بریله‌ری‌ده تریشیب یورمه‌یه‌جه‌ك. حق بیریلمه‌یدر، حق آلینادر. حق کوچ بیله‌ن آلینادر.. بوکونکی آغیرلقدا بربریمزگه یارده‌مله‌شیب، بر جان، بر ته‌ن کبی حرکت ایتمه‌لیدرمز» دیدر. عینی ساننك 2نچی بیتی مشهور دین عالمی، تورك مطبوعاتی تاریخنده یوکسه‌ك اورون قازانغان مشهور «شورا» مجموعه‌سینك باش محرری رضاء الدین فخرالدین افندینك وقتیله عید فطر مناسبتیله تاراتدیغی وعظی وه مشار الیهنك رسمی ایله، 3نچی بیتی استانبولنك آلتی مناره‌لی زور مسجدی سلطان احمد جامعی‌نگ رسمی وه 4نچی صحیفه‌سی حایلار مسجدی رسمی ایله بیزه‌نمشدر.

آتنالق «ملی بایراق» غازیتاسنی، ایمدیگه‌چه باسدیغی یازیلاری ایله، ملی شعور وه ملی اوزلکنك مهاجرله‌ر ذهننده چوقور اورناشترو وه یراق شرقنك هه‌ر تامانیغا یاییلغان تورك مهاجرله‌رینی ملی قورتولوش کوره‌شی بایراغی اطرافندا توپلاو کیره‌ك دیب آلدیغی خط حرکتینه یارارلق معنوی کوچکه ایگه ایکه‌نلگینی کورسه‌تمه‌کده‌در. رفیقمزغا بو یولندا ینه بویوك موفقیتله‌ر تیله‌یمز.

تورکستاندا دینگه قارشی محاکمه

بز «یاش تورکستان»نگ اوتکه‌ن 72نچی ساندا خوقندده، عبد-المطلب(*) دیگه‌ن بر ایشاننگ قوردیغی بر تشکیلات اوستنده بولوب اوتکه‌ن بر محاکمه سوگندا، 4 کشینگ آتیب أولدورولگه‌نی خبرینی بیرگه‌ن ایدیك. او زمان تورکستان غازیتالاری قولیمزدا بولماغانیدان بو، بوتون تورکستانلیلارنی هیجانغا کتیرگه‌ن، مسئله حقندا کیگره‌ك معلومات بیره آلماغان ایدیك. تأسف، که ایمدی‌ده قولیمزغا کیلگه‌ن غازیتالار آراسندا قارالاوچی (مدعی عمومی) وه یاقلاوچی (مدافعه-چی) (بز محاکمه‌ده مظنونلار اوچون مدافعه‌چی بیلگیله‌نگه‌ن بولووینی تخمین ایته‌مز) سوزله‌ری وه محکمه قراری بولغان غازیتا نومرولاری بولمای قالدی. محاکمه‌نگ باریشی حقندا یازیلغان یازیلاردا بولشه‌ویک-له‌رچه بر طرفلی یوروتوله‌در. بولشه‌ویکله‌ر مسئله‌نی فوق‌العاده بر قولق بیله‌ن ایضاح ایتب تشکیلات باشلوقلاری وه اونلارغا ایه‌رگه‌ن قولخوز-چی، قومسومول وه حتی قیشلاق شوراسی کاتبی (خوقند رایوندان محی‌الدین اسملی بر قیشلاق شوراسی کاتبی اسمی کورسه‌تیله‌در) کبی کشیله‌رنی عوام، جاهل، هیچ نه‌رسه‌ده‌ن خبری بولماغان قیلیب کور-سه‌تمه‌کچی بولادرلار.

تورکستانلیلارنگ دینی تلقیلارینا باغلی قالغانلقلارندا شبهه یوقدر. نقط بولشه‌ویکله‌رنگ دینی تحقیر ایتشده‌ن باشقا بر نه‌رسه اوگره‌تمه-دیکله‌ری خداسزلار مکتبنده‌ن چیققان قومسومول وه شورا کاتبله‌رینك ایه‌روله‌ری بر طرفدان دینی تلقینی سارسیتو قولای بولماغانلیغینی کور-سه‌تسه، ایکنچی یاقدان بو یاشلارنگ بولشه‌ویکلکده‌ن قایتقانینی، بو-نگله موسقوانگ مارقسیزم-له‌نینیزم-ستالینیزم مفکوره‌سینگ تورکستان یاش-لیغی آراسینا کیره آلمای یقیلغانینی کورسه‌ته‌در.

(*) بز بو قیسقا خبرنی موسقوا غازیتالارندان آلغان ایدیك. بو موسقوادان بیریلگه‌ن خبرده، بو کشینك اسمی عبدالله مطلب دیب یازیلغانیدان، بزده شو شکلده آلغان ایدیك.

محاکمه‌نك اوزنده‌ن برآز تفصیلات کوره‌یلوك:

عیبلیله‌رنك باشلوغی ملا عبدالمطلب ایشان ساتب آلدی اوغلی‌در. بو کشی 1925نچی یبلی أولگه‌ن شهر خانلی سید احمد ایشاننگ شاکردی‌در. عبدالمطلب‌نگ مریدله‌ری وه یاندا خدمت ایتب یارده‌م ایتوچیله‌ری شونلاردر:

1) نبی جان قاری شریف اوغلی؛ 2) ملا دهقان اوزاق اوغلی؛ 3) عبدالستار عبدالرحمان اوغلی؛ 4) حال میرزا حالتوره اوغلی؛ 5) میرزا قوربان میرزا اوغلی؛ 6) ایرگه‌ش نور محمد اوغلی؛ 7) نور محمد ایمان قول اوغلی؛ 8) ابراهیم توردی بای اوغلی؛ 9) تیللا بای بالتا بای اوغلی؛ 10) باینظر خدای نظر اوغلی؛ 11) محی‌الدین قیوم اوغلی؛ 12) رحمان بیردی شیر نظر اوغلی؛ 13) قوزی بای تاجی بای اوغلی؛ 14) تورسون بای عمر رزاق اوغلی؛ 15) قوداش خلفه؛ 16) جوره بای خلفه؛ 17) محمود قاری.

مه‌نه شو کورسه‌تیلگه‌ن کشیله‌رنی بولشه‌ویکله‌ر «موشتومزور» دیب آتایدرلار. بونلار بیله‌ن برگه یعنی عیبلیله‌ر قاتارندا 18) میرذات اوغلی؛ 19) آرتیق بای اوغلی؛ 20) رحیم اوغلی دیگه‌ن، بولشه‌ویکله‌ر طرفدان که‌مبه‌غه‌ل دهقان دیب کورسه‌تیلگه‌ن کشیله‌رده اوتورادرلار.

21) 17 یاشلق شمس‌الدین؛ 22) 18 یاشلق بورونغو «قومسومول» ضیا بای احمد اوغلی (خوقندده‌کی «پروله‌تار» آتلی قولخوزدان) وه 23) بورونغو قومسومول هه‌م قیشلاق شوراسی کاتبی محی‌الدین کبی یاش یگیتله‌رده عبدالمطلب ایشانغا ایه‌رب یورگه‌نله‌ر. بوتونیسی 32 کشی دیب کورسه‌تیلگه‌ن عیبلیله‌رده‌ن قالغانلارینگ اسمله‌رینی قولومزغا کیلیب ایریشکه‌ن تورکستان غازیتالارندا یولوقترا آلمادیق.

ملا عبدالمطلب جدی کوره‌ش یوروتقان. اونگ اوزی وه یاقین مریدله‌رنده‌ن نبی‌جان قاری، ملا دهقان، عبدالستار وه باشقالار هه‌ر طرفغا سیاحت ایتب یورگه‌نله‌ر. ایگ کوب فه‌رغانه‌ده، تاجیکستان، قیرغزستانك فه‌رغانه‌غا یاپیشیق قسملارندا ایش کورگه‌نله‌ر. عبادت او-

چون توپلانغاندا، ذکر آرالارندا سیاسی نطقلار سویله‌ب، خلقنی زوربا بولشه‌ویك روسیا حکمرانلیغینا قارشی کوره‌شکه چاقیرغانلار. محاکمه اوستنده یازیلغان یازیلاردان عبدالمطلب ایشان وه اونگ مریدله‌ری‌نگ عمومی سیاسی وضعیتده‌ن بوتونله‌ی خبرسز کشیله‌ر بولماغانلقلاری آگلاشیلماقدادر. اونلار ساویت غازیتالارینی منتظم صورتده تعقیب ایتب اوز تیگلاوچیلارینا ساویت حکومتی تیشقی سیاستی مسئله‌لرینی‌ده آگلاتیشغا اورونغانلار. مثلا شرقی ختای تیمیر یولینگ ساتیلیشی مسئله‌سینه تماس ایتکه‌ن حالمیرزا حالتوره اوغلی بو حادثه‌نی، غایتده توغرو اولاراق، ساویت حکومتینگ کوچسزلگی دیب ایضاح ایتکه‌ن.

بولشه‌ویك محکمه‌سی عبدالمطلب ایشان‌نگ اوزنده‌ن سوڭ ملا دهقان، عبدالستار وه نبی جانلارنی ایگ قورقولو کشیله‌ر دیب کورسه‌ته‌در. گویا اونلار مملکت تیشنداغی، «سرمایه‌دار آفغانستان» وه باشقا بر قومشو مملکت توپراغنداغی مهاجر ته‌سکه‌ریچی تشکیلاتلار بیله‌ن سیقی مناسباتده تورارلار حتی ساویت تعبیرله‌رینه اینانیش ممکن ایسه، او طرفدان شو «ته‌سکه‌ریچی» مهاجر تشکیلاتلارندان تعلیمات آلیب تورارلار ایمش(*). تورکستاندا عمومی بر عصیان حاضرلانماقدا وه بو کوته‌ریلیشنك وقتی باشدا 1934نچی یبلی قوربان بایرامینا بیلگیله‌نگه‌ن، فقط سوگرادان 1935نچی یبلنگ کوزینه قالدیریلغان ایمش. بو تشکیلاتنگ مرکزی اسفه‌ره رایونداغی چیلغازی قیشلاغی بولغان. گویا ملا دهقان آرالقدا ایکی دفعه چیگه‌ره‌ده‌ن چیقیب خارجده‌کی علما باشلوقلاری «عاجز مقصوم»، «عبدالله خان» وه «آق ایشان» دیگه‌ن کشیله‌ر بیله‌ن کوروشوب کیلگه‌ن ایمش. تشکیلاتنگ باشقا کشیله‌ری‌ده تورکستاندا آچیق دیه‌رلك درجه‌ده حرکت ایتکه‌نله‌ر ایمش. کوب ایر وه خاتون قولخوزچیلار بو ایشان کشیله‌رینی حرمت بیله‌ن قبول ایتب،

(*) کابلده بر نیچه یورتداشلاریمزنك قاماققا آلینولاری وه باشقا قومشو بر مملکتده‌ده مجموعه‌مزنك سوگ نومرولارینك یورتداشلاریمزغا ایریشمه‌ی قالغانی سببله‌رینی شو نقطه‌دا قیدیریش توغروراق بولماسمی‌ایکه‌ن؟!

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

اونلارنك ديديكلەرينى اخلاص بيلەن قبول قيلارلار ايكەن.

شمس‌الدين ، محى‌الدين ، ضياباى قيوم اوغلى لارى ياشلق آراسندا تشويقات يوروتقانلار. تشويقاتلارى‌دا نتيجەسز بولماغان.

بر دفعه عبدالستارغا توتولوب قاليش قورقوسى بارليغينى سويلەگەندە ، او «بزلەردەن براتەسى توتولوب قالسادا ضررى يوق. بوندان بويوك فاجعه چيقمايدر. بارى بر ايش بونگلە توختاب قالمايدر ، اوز يولندا اوسوب بارا بيرەدر» ديگەن. («پراودا ووستوكا» 35 .10 .29).

مەنە ايمدى بو سوزلەرى بيلەن ييگيتلك آتشينى فشقرتقان يالغز عبدالستار ايمەس ، اونگ يولداشلارى بوتونيسى توتولوب قالديلار. اونلاردان نورت كشى (ايكنچى بر خبردە 7 كشى ديىلمەكدەدر) آتيلدى. قالغانلارى‌دا قسماً سورگونگە يوباريلدى. قسماً‌دە بولشەويك زندانلارينا تيقيلدى.

بو صورتلە بولشەويك روسيا اونلارنى‌دا اورتادان كوتەرگەن بولسادا بو مرد توركستانليلارنگ باشينى تيكديكى مقدس ايش ، ملى قورتولوش حركتى يولندا دوام ايتب ، اوسوب باراجاقدر ، باشقاچا بولا آلمايدر! بو ، بوتون توركستان ملتچيلەرينگ قطعى قناعتيدر.

ملى ايش يولندا أولگەن شهيدلەرنگ روحى تينچ وە شاد بولسون.

*

1936

ينه بر ييل كيچدى. هەر بريمزنگ ذهندەن كيچيب‌دە آچيق وە آيدين جوابينى آلالماديغمز سورغو يەگى ييلنگ بزگە نە كتيرەجەگى مسئلەسيدر. كويمز يورتنى تاشلاب چيقيش مجبوريتندە قالغان چاغدا ، بر نيچە آى سوگرا قيزيل روسيا پرولەتارى ديكتاتورلغندان قورتولغان آزاد توركستانغا قايتاجاغمز اويى بيلەن آيريلديق. فقط ايش بو اويلاغانغانى كبى بولوب چيقمادى. ييللار كيليب كيچمەكدەدر. بز ايسە همان‌دا يات ايللەردە سوروونەمز...

شو آندا 1918نچى ييلنى ايسلەيمەن. او زمان مەن توركستاندا ، بزنگ مختاريت حكومتمز مركزى خوقندە ايدم. بز ، ياقين دوست ، مفكورەداشلار توپلانيب اوتورغان ايديك وە كيلەجەك حادثات حقندا تخمينلەر سويلەشە باشلادق. او زمان بولشەويك حكومتينگ اوزوناق عمرى بولووى حقندا فكر سويلەو ، اونلارغا بولغان كيزلى بر تمايل ديب كورولەر ايدى. ذاتاً بزدەگنە ايمەس حتى روسيانگ اوزندەدە ساويت حكومتينگ تيزدەن ييقيلووى قناعتى حاكم ايدى. او زمان بولشەويك حكومتينگ اوچ آيدان آرتيق ياشايا بيلووى احتمالينى سويلەوچى نادر تاپيلار ايدى. او توپلانتيدا مەنمدە فكريمنى سوراديلار. مەنم جوابم كوب گنە كولگوگە سبب بولدى. چونكە مەن «بولشەويزم اوچ كرە اوچ ييلدا توگەنسەدە ياخشى بولور ايدى» ديدم. مجلسدە كيلەر ايچندە ايگ كوب كولوچى‌دە دوستم شاه اسلام بيك شاه احمد ايدى. او روس سوسياليست فرقەلارندان برينە كيرگەن ايدى. سوسياليست غازيتالارينا ياقيندان قاتناشار ايدى. اونگچوندە او بزنگ آرامزدا انقلابى حادثەلەر حقنداغى تخمينلەر اوچون «بيلەرمەن» سانالار ايدى.

ايمدى او صميمى توركستان پاتريوتى شاه احمد بيك قايدادر؟ مبتلا اولديغى آغير خاستالغندان ساغالا بيلديمى؟ تريكمى؟ بيلمەيمەن. بوكونكى وضعيت او زمانكى ايگ بدبين قاراشنى‌دا يولدا قالديرماقدادر. ايمدى بز 18نچى دفعه يەگى ييلنى يورت تيشندا قارشى آلامز. فقط يورتدان آيريلديغمزغا شو قادار اوزون ييللار بولووينا رغماً بز يورتدان آيريلماغان كبى‌مز. بزنى يورتمز وە خلقمزغا باغلاغان معنوى باغ شو قادار كوچلو ، شو قادار جانليدر.

بويوك فرانسوز انقلابچيسى دانتون «يورتنى ايتيك اوكچە (پاشنا)سينە ياپيشتريب يورو ممكن ايمەس» ديدر. يورت ، وطن دائما بر ييردە ، تاگرى طرفدان ياراتيلغان ييردە ، خلق كتلەسينگ ياشاديغى دائرەدە توراددر. بز مهاجرلەر ايسە يوزلەر-مىگلەر تشكيل ايتسەك‌دە كوب ميليونلار تشكيل ايتكەن خلقمزنگ كيچيك بر پارچاسى بولوب قالامز. بزلەر

یورتمزنی آلیب چیقیب کیتمەدیك. اوگا بولغان بیتمەس سەوگی، توكەنمەس باغلیلغیمزنی یورەگیمزگە اورناشتریب چیققانمز. یورتنی سەومەك، اونگ حیاتینی اوز شخصی ذوقینا کورە — یا معین بر غروپنگ منافعینا وە یادە هەر قاندای بر «خاندان»نگ منفعتینا کورە قوروشغا اورونو دیمەك ایمەسدر. یوق، خلقنی سەومەك، اونگ عمومی منافعینا خدمت ایتمەك، هەر دائم بو یولدا خدمت، فداکارلق ایتشکە حاضر بولو دیمەکدر.

«کیم عادل بولسا، او مرحمتسزدە بولور» دیگەن بر فرانسوز مثلی بار. عموم خلق منافعینگ بعضی برکشی، غروپلاردان فداکارلق، حتی آغیرغنا فداکارلق طلب ایتکەنیدە غایتدە طبیعی بر نەرسەدر. چونکە شونیدا اویلاش کیرەك، کە عمومی ملی منافع دیمەك آیریم غروپلار منافعینگ توپلامی دیمەك ایمەسدر. بونی قولایغنا مثال بیلەن آڭلاتایلق. دهقان، مالدار، تجارلارنگ منافعی آیریم آلنغاندا، اونلار هەر زمان بربرینە اویغون چیقمایدر. حتی کوپنچە اونلارنگ بربرینە قارشی توشوب قالغانیدا بولادر. دهقان اوز خوجالیغی محصولاتینی آرتیق بهاغا ساتب، مالدارلق وە صنایع مالینی داها اوجوز بهاغا آلماق ایستەیدر. اوز مالینی آرتیق بهاغا ساتب، دهقان مالینی داها اوجوز بهاغا آلا بیلیش عینیلە مالدار وە تجارنك منفعتی ایجابیدر. ایمدی بو، بربرینە قارشی بولغان منفعتلاردان قالایچا عمومی ملی منافع چیقارو ممکن؟ — جواب غایتدە سادە. اونلارنی قارشیلقلی فداکارلق اساسندە کیلیشترو کیرەك. عموم خلق کتلەسی، ملت اوچون عادل سیاست یورگوزوشنگ بعضی آیریم شخص وە حتی آیریم غروپلارغا «مرحمتسزلك» بولوب کورونوشیدە محتملدر. بونیگلە برابر دولت تشکیلاتیدا مەنە شو، آیریم غروپلار منافعینی عمومی ملی منافع یولندا برلەشترونگ کفیلی اولمالیدر. بزنگ خلقمز آرالقدا کیچکەن اوزون ییللاردا یەگی حیاتی تجربەلەری آغیرلقلارینی اوموزندا یوروتدی. عمومی بایلق یەگیدەن بولوندی. یەگی ایگەللەش مناسباتی توغدی. حیات وە دولت قورولوشندا بوتونلەی یەگی

قاراشلار توغدی. بولشەویکلەر دورندە قورولغان، یارانغان نەرسەلەرگە نە قادار تنقیدی، نە قادار منفی قاراغاندادا، اونلار ایلە حسابلاشمای بولمایدر. «قولخوز»، «ساوخوز» وە باشقالار کبی صنفی دولت خوجالیغی طرفندان مجبوری صورتدە ایشلەتب اوتورولغان قورولوشلارنی بز هیچ یاراتمایمز، ایستەمەیمز. بز اونلارنی ملی دولت منافعینا قارشی بولغانلیغی اوچون یاراتمایمز؛ خلقمزنگ اونلارنی یاراتمادیغی، بەنیمسەمەدیگیدە شونگ اوچوندر. طبیعی بولشەویك حکومتی طرفندان چیقاریلغان فورمنی یاراتماغانلق، اونی قبول ایتمەگەنلك اوندان اولگی، اونگ ییرندەکی فورمنك تورکستاننگ کیلەجەك ملی دولت قورولوشینا خدمت ایتە آلیرلق ساغلام بر نیگیز بولغانینی قبول ایتو دیمەك بولمایدر. ساویت اقتصادی وە اجتماعی قورولوشلارینی یاراتماماقلە برابر بزنگ خلق بوتون ایسکیدەکی قورولوشلارغا تنقیدی قاراشنیدا اوگرەندی. بونی انکار ایتو ایسە اوز خلقمز وە اونگ حیاتی کورگولەرندەن نتیجە چیقارا بیلو قابلیتی حقندا بدبینلك بولادر.

حقیقی تورکستان ملتچیسی یورتچیلق وە خلقچیلیغی ساویت حکومتی طرفندان تارتیب آلنغان ییری، خوجالیغی، آتی، آراباسی، هوکوزی وە یا بتیریلگەن هەر قاندای بر اوستوملکی ایلەگنە چیکلەنمەگەن کشیلەردر. حقیقی تورکستان ملتچیسی بولوب کیچکەن، اوتکەن کون کبی قایتب کیلووی ممکن بولماغان نەرسەلەر حقندا اویلابدا اوتورماس. او دائما اوز یورتی وە خلقینگ کیلەجەکی حقندا اویلامالی وە او یولدا ایشلەمەلیدر.

تاریخ قهاردر. او نە عالمنی، نە بیلەرمەن، هنرمندنی وە نەدە شاه، پادشاهنی آیایدر. او اوز قانونینە قارشی چیقوچیلارنگ بوتونیسینی ایزیب کیچەدر. تاریخ قانونلاری ایسە آرقاغا قایتونی بیلمەیدر وە یاراتمایدر.

مەنە مەنم 1936نچی ییلی مناسبتیلە یورتداشلارم ایلە بولوشمەك ایستەدیگم فکر بودر. بو ییلنگ بزگە وە بزنگ یورتمزغا نە کیترووینی

ئەۋلاد گورۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولليازمىلار ئامبىرى

بز ایمدیدەن بیلە آلمایمز. فقط بزنگ یورەکدەن ایستەدیگمز وە قرار-سزلقلە کوتدیگمز برگنە نەرسە بولسا، اودا یورتمزنگ روس پرولەتاری دیکتاتورلیغی بلاسندان قورتولوویدر. بز بوتون یورتداشلاریمزنی مەنە شو ملی غایە اطرافندا بر جان، بر تەن بولوب یوروب باروغا چاقیرامز.

بز بوتون تورکستانلیلارنگ قوییوداغی نقطەلارنی آڭلاب اوزلەشترو-لەرینی تیلەر ایدیك:

عمومی ملی منافعنی آیریم خوجالق وە یاشاما غروپلاری منافعندان یوقاری توتا بیلگەن، اوزینگ شو وە یا بو سببدەن هەر قاندای بر رەژیمگە بولغان علاقە، تمایلینی عمومی ملی منافع باقیمندان موافق، ملی شرائطغا داها اویغون رەژیم یولندا فدا ایتەبیلگەن کشیلەرگنە حقیقی ملی پاتریوت وە فائدەلی ملی ایشچی بولا آلاجاقلاردر.

چوقای (دانقلی مصطفی

روسلاشترما سیاستی کوچەیمەکدە

«یاش تورکستان»نگ اوتکەن (71نچی) ساندا «معارف جبهە-سندە» باشلوقلی یازیدا ساویت روسیا حکومتینگ مکتب مسئلەلەرینی ترتیبگە قویو نیتی ایلە چیقارغان قرارلارندان، بو قرارلارنگ غیر روس اولکەلەرنگ ملی مکتبلەری اوچون قاندای معنا افادە ایتکەندن قسقا-غنا بحث ایتیب اوتکەن ایدیك. او تدبیرلەرنگ غیر روس اولکەلەر باقیمندان آچیق افادە ایتدیکی نقطە ایمدیگەچە قاپالی بر صورتدە ادارە ایتیلیب کیلە یاتقان روسلاشترما سیاستینگ آچیق قویولغانلیغی، اوڭا روس خیالپرستلگی ایلە متناسب بر سرعت بیریشکە اورونولغانیدر.

او قرارلار آراسندا بوتون اتفاق اوچون برلەشکەن مکتب پرو-غرامی، برلەشکەن درسلك، برلەشکەن اونیفورم، خلاصە بوتون اولکە-لەردەکی مکتبلەرنگ هەم شکل هەم مفهومچە قیزیل روسیا مرکزی

موسقوانك چیزیب کورسەتدیکی یولدا بارووی وە بو چیزیقدان چیقیشقا هیچ بر محلی حکومتنگ حقی بولماغانلیغی ایدی.

بوکون قولومزغا کیلگەن تورکستان غازیتالارندە بر قسم محلی حکومتلەرنك 1935/36نچی اوقو یلنداغی مکتب ایشلەری حقندا بیرگەن قرارلاری بار. بو قرارلار موسقوا طرفدان عموم مکتبلەر اوچون بیلگیلەنگەن درس پلانلارینیدا اوزگەرتمە کەدەدر. فقط بو اوزگەرتو اوز آگەتی ئەرمەنی میرزویاننگ قامچیسی آستندا، موسقوانگ خوشینە کیتەجەك بولغاندان، اونی موسقوادا تاوشسزگنە قبول ایتمەکدەدر. دیمەك موسقوانك اوزگەرتمە حقنداغی تحدیدی یالغز غیر روس ملتلەرنك اوز ملی منفعتلارینا کورە اوزگەرتولەرینە عائددر.

تورکمەنستان معارف قومیسارلیغی 1935/36نچی اوقو یلی اوچون 4 صنفلی شهر مکتبلەرینك روس تیلی درسینی هافتالق 9، 9، 7 وە 6 ساعت اولاراق کوبرەك ایتدیریب بیلگیلەب قویدی. («تورکمەنسکایا ایسکرا» 35 .10 .6).

28نچی اوقتوبردا قازاغستان فرقە مرکزی قومیتەسی بیلەن قومیسار-لار شوراسینك برلەشکەن بر مجلسی بولدی. بو مجلسدە 1935/36نچی اوقو یلندا مکتب ایشلەری قارالدی. «قازاق مکتبندە روس تیلی اوقوتو اوچون قوشومچا ساعتلار بیلگیلەنسین» دیب باشلانغان قراردا روس تیلینك 3نچی صنفدەن آلیب 10نچی صنفغا قادار شهر مکتبلەرندە هافتاسینا (جمعە-سینا) 24 ساعت، قازاق آوول مکتبلەرندە 34 ساعت اوقوتولووی، بو-نگ اوچون یتیشمەگەن ساعتلار، روسیا حکومتی طرفدان باشقا درسلەر اوچون بیلگیلەنگەن ساعتلاردان آلینووی کورسەتیلەدر.

قازاغستانداغی «آزچیلق ملتلەر» (اوزبیك، قیرغز، تارانچی یعنی باشقا تورك اوروغلاری) مکتبلەری پروغرامندادا روس تیلی درسی قازاق مکتبندەکی کبی قویولادر.

بوڭا مقابل روس موژیغی بالالاری مکتبندە قازاق تیلی درسینگ 5نچی صنفدان آلیب 6 ساعت اوقوتولووی توصیە ایتیلەدر.

دقت ایتیگز. تورکستان بالاسی ابتدائی مکتبنگ 3نچی صنفدان آلیب 10نچی صنفغا قادار هافتاسینا 24، 34 ساعت روس تیلی درسي اوقوشغا مجبور توتولغانی حالدا، کیلگیندی روس موژیغی بالاسینا 5نچی صنفدان، یعنی ابتدائی دورەسی بیتکەندەن سوك، 6 ساعت قازاق تیلی اوقوتولووی توصیه گنه ایتیلەدر.

غریب نقطەلارنگ بری‌دە شو، کە تورکستاندا تورکستانلیلارنگ آزچیلق ملت دیب آتالیب یوروتولدیغی ییر هەر آدیمدە اوچراتیلاتورغان بر نەرسەدر. مثلا «قازاغستان»دا اوزبیك، قیرغز، تورکمەن، قاراقالپاق بوتونیسی آیریم آزچیلق «ملتلەر»در. باشقا جمهوریتلەردەدە بونگ عینی. فقط روس هیچ بر ییردە اقلیت سانالمایدر. اونگ اقلیت قانونینا حتی محلی جمهوریت حکومتی نفوذینە تابع بولوندیغی‌دا یوق. کوریگ قازاغستان حکومتی ییرلی مکتبلەر اوچون بیرە بیلدیگی قطعی قرارینی روس مکتبلەری اوچون بیرە آلمایدر. روس مکتبینی ییرلی خلق مکتبلەری ایلە بر تەکیس معاملەگە تابع توتا آلمایدر.

روس مکتبلەری اوچون 5نچی صنفدان آلیب هافتادا 6 ساعتلق درس مسئلەسی‌دە ساویت حکومتینگ ییرلی خلق مکتبلەرینی روسلاشترما یولنداغی قارا نیتینی پردەلەش اوچون قویولغان قوروق سوزدر. یوقسا «قازاق مکتبندە روس تیلینی اوقوتو کوچەیتیلسین، یاخشی یولغا قویولسون. روس تیلینی اوقوتو اوچون قولدا بولغان بارلق تجربەلی پەداغوغلار بو ایشکە آلینسین. قازاق مکتبندە روس تیلی درسی بیروچی معلملەرنی کوپەیتو، اونلارنگ بیلیملەرینی کوچەیتو اوچون 200 کشیلك قورس آچیلسین. قازاق مکتبلەرندە روس تیلینی اوقوتو ایشینی کوچەیتو بیلەن بر قاتاردا اوچ ییردەکی روس پەداغوژی تەخنیکوملەری یانندا قازاق مکتبلەرندە روس تیلی درسی بیرەتورغان معلملەر حاضرلاو بولومی آچیلسین.» دیگەن آرقاسی کیسیلمەگەن قرار مادەلەری آراسندا «روس موژیقی مکتبندە قازاق تیلی درسی بیرو اوچون معلملەر حاضرلاو»دیگەن بر مادەگنە بولسادا اوچراتیلار ایدی.

مەنە بونگلە «یاش تورکستان»نگ ییللاردانبەری سویلەب کیلدیگی «ساویت مکتبی میسیونەرلەر طرفدان اویلاب چیقاریلغان ایسکی «روسسکی-توزەمنی» دیب آتادیقلاری مکتبنگ عینیدر» دیگەن قاراشنی ساویت حکومتی اوز قرار وە تدبیرلەری بیلەن‌دە تصدیقلاغان بولدی... تاشبالتا

*

یوتوق بایراملاری

بوتون روسلار، اینقسا بولشەویکلەرنگ کوب سەودیکلەری روس ادیبی چەخوف «اورا بیرسە، قویانی‌دا کبریت یاقوغا اوگرەتو ممکندر» دیگەن ایدی. بولشەویك تەررور رەژیمی آستندا توقفان شرائط چەخوفنگ لطیفە اولاراق سویلەدیکی بو سوزینی حقیقتکە آیلانتریب قویدی. ساویت حکومتی سورگون، قاماق، آچلق ایچندە قالدیرو، آتیب أولدورو کبی قانلی تدبیرلەر، تهدیدلەر آستندا پلانلارینی ایشلەتدیریب اوتورادر. انسانلار بوکورلککە وە آیاغی کیسیلگەن کشیلەر یاغاچ آیاقدا یوروشکە قالای اوگرەنسەلەر، ساویت روسیا قولی آستندا قالغان اهالی‌دە ساویت خوجالیق سیاستینگ توغدوردیغی غیر طبیعیلکلەرگەدە اوگرەنمەکدە. مەنە شو یوللە بو ییل، بوتون عمرندە برنچی دفعە بولسادا، تورکستاندا ساویت پاختا تاپشیرو پلانی تولدورولغان بولدی. بو حادثەنگ بولشەویکلەر طرفدان قالای قارشیلانغانینی آگلاماق اوچون ساویت، خصوصاً موسقوا، غازیتالاری اوستندە بر کوز کیزدیرو کفایت ایتەدر. تورکستان جمهوریتلەری اوچون اوتکوزولگەن یوبیلەیلەردە بو پاختا پلانینگ برنچی دفعە بەجەریلووی حادثەسی قادار طنطنەلی بایرام ایتب اوتکەزیلمەدی. موسقوا ایلە تورکستان «ملی جمهوریتلەری» مرکزلەری آراسندا أوزلوکسز صورتدە تبریك تیلغراملاری آلماشتریلدی. بوتونیسی ستالین‌نی قوتلایدرلار. ساویت روسیادا هەر نەرسە ستالیندەن چیقادر: چوچقالار بالالاسا، سیغیرلار بوزاولاسا، بوغدای وە پاختا

ئەۋلاد گۇروپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

آرتیق اونوم بیرسه، بوتونیسی ستالین‌نك خدمتی، بوتونیسی ستالین‌نك بهجه‌ریگیدر. دیمه‌ك ستالین‌سز چوچقا بالالاماغانیده‌ك، اونسز بوغدای، پاختا اونوم بیرمه‌س ایمش. تیلغراملاردان سوڭ بوتون تورکستان «ملی جمهوریتله‌ری»نده‌ن «پاختاچیلق قهرمانلاریمز» موسقواغا اوچوب باردیلار. ستالین اوزی باشدا بولغانی حالدا ساویت حکومتی باشلقلاری قاتناشی بیله‌ن توپلانتیلار اوتکه‌زیلدی. «ایزوه‌ستیه»، «پراودا»داغی بو توپلانتیلار اطرافندا چیققان یازیلارنی اوقوساڭز، بوتون بو اوتوروش وه طنطنه‌لارنی یالغز ستالین‌نك شخصینی کوته‌رو، اونی تاڭریلاشتیرو اوچون ایشله‌نگه‌نی قناعتینه کیله‌سز.

مسئله رسمله‌ر بیله‌ن باشلانادر. ستالین قازاغستان ممثلله‌ری آراسندا؛ ستالین تاجیکستان ممثلله‌ری ایله برلکده؛ ستالین قارا-قالپاقلار ایله؛ ستالین اوزبیکله‌ر ایچنده؛ ستالین تورکمه‌نله‌ر ایله؛ مه‌نه ستالین قازاق ایشچیله‌ری بیله‌ن کوروشه‌در؛ مه‌نه ستالین کیچیك تاجیك قیزینی کوکسینه باسیب قوچاقلایدر وه اوڭا آلتون ساعت باغیشلایدر. اوزبیك نماینده‌له‌ری ستالینگه فخری تون بیره‌درله‌ر؛ بر قازاق نماینده‌سی اوڭا بارس تیریسی بیره‌در...

ستالین... ستالین... او بوتون چوچقا بالالارینك، بوتون بوزاولارنك «فخری آتاسی». او پاختانك مستحصلی...

موسقوانك «یه‌ڭی باش چیزیغی»، «ستالین‌گه عبادت»، «رهبرلك عبادتی» مه‌نه شوندان عبارت. بو صورتله «راهبرلك» غایه‌سینی وه تاریخده شخصله‌ر رولینی انکار ایتوچی مارقسیزم روس بولشه‌ویزمی عملیاتندا ته‌رسینه آیلانغان بولدی. ایسکیده مصر فرعونله‌ری الوهیت درجه‌سینه کوته‌ریلگه‌نی کبی ایمدی‌ده روس بولشه‌ویکله‌ری اوز باشلوقلارینی یاشاب تورغان چاغندا — فوق‌البشر — قیزیل الوهیت حالینا چیقارماقدالار.

«اینته‌رناسیونال» هیمنندا، «نه الله، نه پادشاه وه نه‌ده بر قهرمان بزگه آزادلق بیره‌در» دینیله‌در. مه‌نه شو هیمن دعا وه عبادتله‌رنك اورنینی توتقان ساویت روسیادا ایسه «خلقلار رهبری» ستالین‌سز حریت

بولا آلماغانلیغی بر طرفدا تورسون، اونسز چوچقالار بالالای، سیغیرلار بوزاولای آلمادیقلاری کبی پاختادا اوسه آلمایدر...

ایمدی سز نماینده‌له‌ر طرفندان بو ییلغی پاختا ایکینی موفقیتینی ایضاح ایتمه‌ك اوزره سویله‌نگه‌ن سوزله‌رنی اوقوساڭز، باشدا، 1935نچی یيلی باشلارندا تطبیق ایتیله باشلاغان، قولخوزچیلارغا حولی وه بره‌ر سیغیرغا ایگه بولو حقی بیرگه‌ن، «ستالین قولخوز نظامنامه‌سی» تورادر. بو نظامنامه بویونچا قولخوزچینك قسماً شخصی احتیاجلاری‌دا نظر اعتبارغا آلنماقچی بولادر، یعنی اوڭا استحصالاتندان معین قسمینی آلو حقی بیریله‌در.

مه‌نه شو نقطه‌دا کوردیگیمز، ستالیننك ایسکی قولخوز طلبله‌رنده‌ن جزئی‌گنه بولسادا، گذشته بولونووی بو ییلغی موفقیتینك اساس‌عاملیدر. طبیعی، بولشه‌ویکله‌رله «بر جبهه» قورو طرفداری بولغان مه‌نشه‌ویك «سوسیالیستیچه‌سکی وه‌ستنیك» (35 .12 .28، سان 24/23)نك اعترافی بویونچادا یه‌ڭیده‌ن کوته‌ریله باشلاغان شدتلی ته‌ررور، تهدیدله‌ر بولماسایدی، بو اوزلگنده‌ن جزئی‌گنه بولغان گذشت یالغزچا بو ییلغی موفقیتنی تأمین ایته آلماس ایدی.

بز موسقوا توپلانیشلارندا تورکستانلیلار طرفدان سویله‌نگه‌ن سوزله‌رنی نقل ایتب اوتورمه‌کچی ایمه‌سمز. اونلار بوتونیسی بر تورلو سویله‌دیله‌ر وه موفقیتله‌ری بیله‌ن ماقتانوغا اوروندیلار. بو سویله‌نگه‌ن سوزله‌ر آراسندا اکمل اکرام‌نك سوزی دقتله اوقوشغا آرزیدر. اصلندا عقلسز بر کشی بولماغانلیغی آڭلاشیلماقدا بولغان اکمل‌نك سوزله‌رنده‌ده بعضاً جوده سطحی وه ساده‌لك داها توغروسی مأمورلق («خوب، تقصیر») روحینی کورسه‌ته‌تورغان نقطه‌لار اوچراب قالادر.

اوتکه‌ن ییل اونك شوندای «موفقیت» نطقندان بر نقطه‌سینی نقل ایتب اوتکه‌ن ایدیك. اکمل شو نطقندا، اوزبیك قولخوزندا چوچقا یتیشتریلمه‌کده بولغانینی اوچراتقانینی سویله‌ب، بونگله بولشه‌ویکلکنك دینی تعصب اوستنده‌کی غلبه‌سینی ایضاح ایتمه‌کچی بولغان ایدی. فقط

چوچقا باقوچی قاری خاتن‌نڭ اوگا بیرگەن ایضاحاتندان بو حادثەنك، باشقا صورتلە دولت سالیغینی بیریب بتیریش ممکن بولماغانلغندان‌چیققانی آگلاشیلماقدا ایدی. او ایمدی موسقودا سویلەدیکی یەگی نطقندادا («پراودا»، 35 .12 .22) شوندای مأمور معناسزلغینی کورسەتەدر.

اکمل «مەن آرتدا قالغان خوارزمدا بولغان ایدم. او یردە قارت بر قولخوزچی بیلەن سویلەشدم. مەن اوندان «قالای توراسز، (مملکتدەن) بر یرگە چیقیب کیتمەك ایستەمەیسزمی؟» دیب سورادم. او مەنگە «اوللەری مەن چیقیب کیتمەك ایستەگەن ایدم. ایمدی کیتمەیمەن» دیدی. نیچین؟ دیگەن سورغومغا قارت «مەنم ایمدی کیچکینە یریم بار. یاقیندا بیتتە سیغیریمدا بولاجاق» دیدی» دیدر.

اکمل‌نك بو سورغوسی ایلە قارت قولخوزچینك جوابلارینی تحلیل ایتب کوریگ. «اوللەری او (مملکتدەن) چیقیب کیتمەك ایستەگەن». دیمەك او یامان یاشاغان بولغان. دیمەك اکمل وە باشقالاری ایسکیدەدە قولخوزدا یاخشی حیات بارلیغینی وە تورکستان دهقانینڭ ساویت حکو-متندەن راضیلیغینی سویلەگەندە یالغان سویلەگەنلەر. ایکنچیدەن بوخوارزم دهقانی چیقیب کیتمەك ایستەسەدە، او بوندای بر ایستەگینی بر ساویت آگەنتینە، حتی اکمل اکرام اوغلی کبی تازە تورکستانلی اسمی بولغان بر ساویت آگەنتینە آچیب سویلەرمی؟ شونیسینە قطعیتلە ایناتو ممکن، کە بو خوارزملی قارت دهقان بوکون بیلە چیقیب کیتوگە حاضر بولغانی حالدادا بوندای «پرووقاسیون» سورغولارینا اوزینك توشوندیکی کبی جواب بیرمەیدر.

قارت دهقان‌نك «حیاتم ایمدی توزەلیب قالدی» دیمەسینە بونك‌دا آزغنا یری بولووندان وە یاقیندا سیغیرلی بولوغا امید باغلاغانندان توقا-نینا دقت ایتیگز.

اکمل اکرام وە باشقا تورکستان دهقانلارینڭ «انقلابی رهبر-لەری» بحث ایتیلگەن «حولی وە سیغیر»نڭ خصوصی ملك دیمەك بولغا-نینی، بونڭ‌دا بولشەویکلەر طرفندان رد ایتیلگەن بر نەرسە وە قوللەک

تیفلەشترونڭ شوگا قارشی چیقاریلغان بر تدبیر بولغانینی کورەر وە آگلارلارمی؟ ساویت حکومتی شو دهقاننڭ بر پارچا یرگە وە بر سیغیرغا ایگە بولو طلبنە قارشی کورەشمەکچی بولوب، میلیونلارچا انسانتی قیریب یوبارمادیمی؟ ایمدیدە مەنە شو دهقاننڭ طلبینی قسماً بولسادا قبول ایتشکە مجبور بولغان بولشەویکلەر دهقاننی «بختیار» قیلغانلقلارینی ادعا ایتب بوتون دنیاغا باقیرادرلار.

یوق، بزنڭ دهقان خلق یالغز اوموزندەکی بولشەویك روسیا حکمرانلیغی یوکینی ایرغیتب تاشلاغاندان سوڭغنا حقیقی بختینە قاووشا آلاجاقدر. فقط شوگا قطعی صورتدە ایناناملیدر، کە ملی تورکستاندا قاندای رەژیم بولسا بولسون هیچ بر تورکستانلی اوز یورتینی تاشلاب چیقیب کیتیش اوینا اصلا توشمەیەجەکدر.

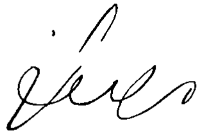

تورکستان یاشلغی اوچون ایسلەرلك بر کون

شو اوتکەن دەقابر آیینڭ 18نچی کونی بز یاش تورکستانلیلار اوچون تورلو جهتلەردەن تورلو نقطەلارنی ایسلەب اوتونی ایجاب ایتدیرە تورغان بر حادثە بولوب اوتدی. بز بوکونی تاریخی بر کون دیب قید ایتمەکچی بولامز. چونکە بوکون 1922نچی یلی سوڭندا آلمانیاغا کیلب چیققان طلبە وە شاکردلەر غروپی اوقو تاریخینڭ سوڭ کونی بولدی. او غروپنڭ ایگ کیچیك شاکردلەرندەن بری بولوب آلمانیاغا کیلگەن، رشدی وە اعدادی تحصیلینیدا بو یردە بیترگەندەن سوڭ دارالفنونغا کیچکەن سعیدە بیئولوژی بیلەرمەنی صفتینی قازانب، دوقتورا امتحانینی بیریب چیقدی.

بونگلە 1922نچی یللاردا تورکستانداغی ساویت حکومتی وضعیتی کەرکینلگی وە ملتچی-باسماچی کوچلەرینڭ قولنداغی قورال کوچی

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

سایەسندە قیزیل موسقوانی سوسدوروب آوروپاغا چیقا بیلگەن تورکستان یاشلیغی غروپی ایشی سوگینا کیلگەن بولدی. بو مناسبتله بو تاریخنك حسابینی کوزدەن کیچیریب اوتوش ممکن ایدیسەدە، بز بونلارنی داها آلداغی مناسب بر فرصتکه قالدیریب تورونی موافق تاپدیق. طبیعی بو، بزنگ تورکستان یاشلیغی اوچون کوب گنه قیمتکه اوتورغانی قادارردا عبرتلی بولوب کیچکەن بو تاریخنی وه کوبدەن چیکیلووی لازم کیلگەن بر قانچا حسابلارنی اونوتغانیمز وه یا اوندان واز کیچکەنیمز بولالمایدر.

عمومیتله آلغاندا، طبیعی سعیده دارالفنون بیترگەن برنچی تورکستان قیزی ایمەسدر. تا سوغوشدان اولگی دورده دارالفنون بتیریب فعالیتکه کیچکەن تورکستانلی خانملار بار ایدی. فقط شونیسی محققدر، که سعیده بوتون تحصیلینی غربی آوروپا مکتبندە کورگەن وه او یردە نظری بر فن متخصصی بولوب چیققان برنچی تورکستان قیزیدر. یورتمزدا قیزیل روسیا ظلمی سوردوکچە سعیدەنگ غربی آوروپا دارالفنوندە یتیشکەن سوگنچی وه برگنه تورکستان قیزی بولوب قالاجاغیدا آچیق کورونمەکدەدر.

سعیده

ساویت روسیا عصری بیلگی وه آوروپا مدنیتینی اصل منبعندان آلماق اوچون بیل باغلاغان تورکستان یاشلیغی آقیننی توردورماق اوچون صرف ایتمەدیگی کوچ وه هنرنی قالدیرمادی. حتی او زمانکی فرصتدەن فائدالانب چیقیب قالغان یاشلارنگدا بویوك بر قسمینی کیری قایتاریب یوباردی. ساویت روسیا بو یولدا هیچ بر تورلو فداکارلقداندا کیری تورمادی. آرادا بو فرصتدەن فائدالانب بایلق قازانب قالوچیلاردا بولمادی ایمەس. مەنە شو ساویت روسیا طرفدان یوروتولغان قهار سیاستکه قارشی تورا بیلگەن یعنی قارشیسینا چیقاریلغان بوتون آغیرلقلارغا تحمل ایته بیلگەن تورکستان یاشلاری بوتونیسی تحصیلینی موفقیتله بتیردی. یاشی وه وجودی اعتباریله کیچیك بولغان سعیده مەنە شو تحمل، چیدەملیلك امتحانینه کیرگەن یاش تورکستانلیلارنگ بری ایدی. ایمدی او بو چیدەملیلك امتحانینك برنچیلگینی قازانب اوتورادر.

یاش تورکستانلیلارنگ غربی آوروپا بیلیم اوجاقلارینا ایریشیب قالولاری یالغز قیزیل موسقوانی ایمەس، مهاجر روسلارنیدا آنچاغنا قایغیرتقان، آچیتقان ایدی. تا او زمان روس غروپلارندان برینگ بەرلیندە چیقارماقدا بولوندیغی بر غازیتاسی بو یاش تورکستانلیلارنی تورکستان «تویه وه ایشه کلەری» دیب آتاغان ایدی. بز او زمان بوندان باشقادا تورلوچه قاراش وه حکملەرگه شاهد بولغان ایدیك. بوکون آرالقدا کیچیردیگمز ایش تاریخینی، بەجەردیگمز ایش حسابینی کوزدەن کیچیریب اونی بو یاش تورکستانلیلار ایله برابر کیلیب مکتبلەرگه اورناشقان تورلو طلبه غروپلارینگ ئەلدە ایتدیکلەری نتیجەلەر بیلەن سالیشتریب کورگەندە حقمزدا قوللانیلغان بو مدنیتسز، تربیەسز تعبیرنی داها مناسب بر اوروندا قوللانو اوچون صاحبلەرینه قایتاریب بیرو حقینی قازانغانیمزنی کورەمز. بولشەویك روسیانگ تورلو دسیسەلەرینه قوربان بولوب کیتکەن قسم استثنا ایتیلگەندە، باشلاغان ایشنده موفق بولماغان برگنه کشی بولسادا چیقمادی. بونگله بو یاشلق روس مهاجر غازیتاسینك آتادیغی کبی تورکستان «تویه وه ایشه کلەری» ایمەس، تاریخلار یاراتقان آتالار، کولتور یاراتقان خلقنگ لیاقتلی بالالاری بولغانلیغینی کورسەتدی. بو هنر، بیلیم یولنداغی موفقیتلی آقیننی توسوب، تورکستانی آوروپا مدنیتنه قاووشترا تورغان یولنی کیسیب اوتورغاندا کیچەگی روسیانك خلفی ساویت روسیا حکومتیدر.

شخصاً سعیدەنگ موفقیتینی تقدیر ایتکەندە، اوندان بحث ایتکەندە ایسلەمەی اوتوب بولمایتورغان ایکی شخصیت باردر. بونلارنگ ایکیسیده بوکون قیزیل روسیا جلادلارینگ قوربانی بولغان تورکستانلیلار ایچندەدر.

سعیده‌نی آوروپاغا یوبارغان کشی آغاسی نجم‌الدین ایدی. نجم-
الدین‌نک آتشلی، جسارتلی یوره‌گی، توکه‌نمه‌س ملی تویغوسی بولما-
سایدی، کیچیک برقیز بالانی بوقادار اوزون یولغا چیقاروغا کیمسه جسارت
ایتمه‌س، بلکه‌ده اونی اویلاماس‌دا ایدی. سعیده اوز عائله‌سی حسابنه
اوقوغان بر نیچه تورکستانلینک بری ایدی. نجم‌الدین سیاسی آغیرلقلارغا
توشوب کیتکونچه اولدوقچا منتظم دوام ایتب تورغان تأمینات مسئله‌سی
اونک ساویت روسیا زندانلارینا آتیلماسیله بوتونله‌ی تورغان بولدی. بو

نجم‌الدین شیر احمد

آندان آلیب کیچیک سعیده‌نک صبر وه تحملی بو آغیر ایش یولی وه
نتیجه‌ده قازانیلغان موفقیتنگ برگنه عاملی درجه‌سنه چیقیب قالدی.
آرادا ییللار کیچدی. آخردا نجم‌الدین‌نک‌ده قیزیل روسیا جلادلاری
قوربانی بولغان شهید تورکستان ملتچیله‌ری ایچنده بولغانی آنگلاشیلدی.
دیمه‌ك بو همتلی تورکستان ملتچی یگیتی ملتچیلگی یولندا باشینی‌دا
بیردی. یاش تورکستانلی آرقاداش وه یورتداشلاری اونگ همتی ایله

باشلانغان اوغورلو بر ایشنگ نتیجه‌سینی قارشی آلغاندا ملی غایه یولندا
کوب فداکارلقلار کورسه‌تکه‌ن، نهایت او یولدا جان بیرگه‌ن بو اصیل
ملتچی‌نك عزیز روحی قارشیسندا باش ایگمه‌ی اوته آلمایدرلار.

سعیده اوکه‌له‌ری ایله آوروپاغا کیله‌ر-کیلمه‌س تورلو جنسده‌ن
آغیرلقلارغا اوچری باشلادی. حتی بعضی بر آغیرلقلار بحران شکلینی
آلیب کیتدی. مه‌نه بو بحرانلارنی کیچیرو یولندا قول شماریب اورتاغا
چیققان مرد یگیت عبدالوهاب مراد ایدی.

عبدالوهاب مراد

عبدالوهاب مراد دنیا سوغوشندان سوگراغی دورده غربی آوروپا
مکتبینی بتیرگه‌ن برنچی تورکستانلیدر. یوز تورلو قیینلقلار ایچنده
آوروپاغا کیلیب، بەرلین زراعت آقاده‌میسینه اورناشغان مراد تحصیلینی
بتیره‌ر-بتیرمه‌س آزغنا بولسادا وقتینی ضایع ایتمه‌سده‌ن آوروپادان اوگره-
ندیکی بیلیم وه هنری بیله‌ن خلقینگ یارده‌مینه آشیقدی. او ایلگه قایتب
کیته‌رکه‌ن او ییرده‌کی سیاسی شرائط آغیرلقلارینی کورمه‌گه‌ن ایمه‌س

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولليازمىلار ئامبىرى

ایدی. فقط او بو سیاسی شرائط آغیرلیغینگ اوزینگ بر بیلەرمەن صفتی بیلەن صرف بیلیم وە هنر یولندا ایشلەب ایتەجەکی خدمتینەدە مانع بولا بیلووینی، اوزینە علم وە هنر ساحەسندادا ایش امکانی بیریلمەسلگینی اولدەن تعیین ایتە آلمادی. قیسقاغنا بر وقت ایچندە اودا قیزیل روسیا زندانلارندا چوروتولمەکدە بولغان تورکستان ملتچیلەری، منورلەری قاتارینا کیریب قالدی. کوب اوزاماسدان مراددە سەودیگی یورتی، خدمتینە آشیقب کیتدیکی خلقی قوچاغندان اوزولوب شمالی روسیانك موزلو جهنملەرینە سورولدی. کوب تورکستان ملتچیلەری، منورلەرینك باشینی ییگەن بو ساووق جهنمگە توشکەن مرادنگ ییللاردان بەری ایزی، حیات نشانەسی کورونمەی قالدی. کیم بیلسین قیزیل روسیانك ظلمی عبدالوهاب مرادنك تیمیردیك وجودینیدە ایریتب یوباردیمی؟

مراد ایلگە قایتب کیتەر ایکەن بر قانچا امید نقطەلارینا باغلانب کیتکەن ایدی. اونگ ایلدە تصور ایتدیکی امیدلەری بوتونلەی بوشغا چیققانی کبی، ایل تیشندا قالدیردیغی امیدلەرینگدە بر قسمی افلاتوننك بوزاقلارینا باغلادیغی امیدی قبیلندەن بولوب چیقدی. آرادا، بلکەدە، تورکستاننگ ساغلام وجودلو، یوکسەك وە سارسیلماس ایمانلی اوغلی عبدالوهاب مراد قوربان بولوب کیتدی.

ای عزیز آرقاداش مراد! بلکەدە تریکدرسەن. بلکەدە سەنگ کوچلو وجودك، سارسیلماس ایمانگ قیزیل روسیا فرعونلەری مظالمینیدە کیچیریب قالدیردیغگ امیدلەر حسابینی برەر-برەر کوزدەن کیچیرمەك بختنە قاووشارسەن. اگر سەندە تورکستان ملی قورتولوش یولینگ عزیز شهیدلەری قاتارینا کیرمش ایسەك، بیلیم وە هنر باغچاسندا ایکیب قالدیردیغگ کوچەتنگ میوە بیرە باشلادیغینی، قالدیردیغگ امیدلەردەن هیچ بولماسا برینگ امیدیگ استقامتینی آلیب کیتدیگینی کوروب روحگ سیوینسین.

شونیسی ملی یورەکلەرنی ایزیب، انسانی وجدانلارنی تیترەتیب یوباراتورغان بر حقیقتدر، کە بز یوز تورلو زحمتلەرگە قاتلانب بر علمی کوچ یتیشترگونچە، روسیا اوز قانلی پینجەسینی یوزلەرچە منورلەریمزنگ قانینا بویاماقدادر. بر علمی کوچ یتیشیب اولگورگونچە یالغز اونی حاضرلاغانلاردان ایکی منور تورکستانلی قیزیل روسیانگ قانلی اشتهاسینا قوربان بولوب اوتورادر.

مەنە بو تورکستاننگ آوروپا کولتورینە اولاشماسی یولندا روسیانگ اویناب کیلە یاتقان رولندان کیچیك بر کورونوشدر. ایمدی بونی مدنیلکمی، وحشیلکمی دیب آتاش کیرەك؟ بو جهتنی بز اوقوچیلاریمزنك اوز حکملەرینە قالدیرامز.

طاهر

* * *

ابراهیم بیك لاقایلی قالای توتولغان ایدی؟

(مقیم سلطان اوغلینگ حکایەسی)

بوندان تورت یاریم ییل اول، 1931نچی ییل اورتالارندا، چوقوبای اوغلی ابراهیم بیك لاقایلی توتولوب قالغان ایدی. ابراهیم‌بیك توتولغاچ تاشکندگە کیتریلگەن وە اونگ آچیق محاکمە ایتیلەجەگی، اونگ «بین‌الملل ایمپەریالیستلەر» وە یورت ایچندەکی وە مهاجرتدەکی تورکستان ملتچیلەرندەن کیملەر بیلەن مناسباتدا بولونغانلیغی آچیلیب اعلان ایتیلەجەك دیب کوتولگەن ایدی. ایش بو کوتولگەنی کبی بولمادی. ابراهیم بیك تاشکندگە کیتریلگەندەن سوڭ، سوغا توشکەندەی جیم-جیت بولوب کیتدی. آرتیق نە موسقوا وە نە تورکستان غازیتالاری اونگ حقندا بحث ایتدیلەر. ابراهیم بیك وە اونگلە برگە توتولغان یولداشلاری اوستندە هەر قاندای بر شکلدە محاکمە یوروتولدیمی؟ بودا آڭلاشیلمادی. فقط آنیق بولغان بر نقطە بولسا، اودا ابراهیم بیکنگ بولشەویکلەر طرفدان أولدورولگەنلگیدر...

تورکستان عصیان —باسماچیلق— حرکتلەرینە حصر ایتیلگەن بولشەویك ادبیاتندا ابراهیم بیکگە کیگ بر اورون آیریلادر. بز بو

ادبیاتنك مهم گنه قسمی بیله‌ن تانیشمز وه بولشه‌ویکله‌رنك بوتون یازدیقلارینا اینانمایمز. فقط بوندان بوتون بولشه‌ویك یازیلارینگ بوتونله‌ی یالغان بولغانلیغینی ادعا ایتکه‌نلك‌ده چیقمایدر. مه‌نه نیقولای یورگین اسملی بر بولشه‌ویکنك «کراسنایا نوو» آتلی موسقوا مجموعه‌سندا (4نچی نومرو) «دوشنبه» باشلوغی آستندا چیققان مقاله‌سی. بو مقاله ساویت حکومتینه قارشی ابراهیم‌بیك طرفدان یوروتولغان کوره‌شنگ ایلك دوره‌سنده‌ن بحث ایته‌در. بو مقاله‌ده ابراهیم بیکنگ ساویت کوچله‌ری قوماندانلیغی بیله‌ن یوروتقان یازیشماسی او قادار تفصیلاتلی صورتده بیریلگه‌ن، که بزنگ بو یازیشمادان پارچالار نقل ایتوگه‌ده قولیمز بارمایدر. بز بو یازیشمالاردان، مقاله‌ده کیتریلگه‌ن تفصیلاتنگ توغرولیغینا اینانمادیغمز اوچون ایمه‌س، اونلار دهشتلی، قایغیلی حقیقتلارنی، تورکستان خلقی عمومی کوته‌ریلیشینك پیگیلووی سبیله‌رینی کورسه‌تب، کیله‌جه‌کده‌کی کوره‌شمز اوچون یوره‌گیمزنی چه‌نگکه‌لله‌ش مجبوریتی توغدوراتورغان آچی حقیقتلار بولغانی اوچون گنه نقل ایتونی ایسته‌مه‌ی اوتورامز... بز خلقمزنی ایسکیده‌کی قاراڭلیغندان قورتولدی دیب امید ایته‌مز. بو اوزون ییللار سورگه‌ن اسارت، یات ظلم آغیرلیغی اوڭا قورتولوشی یولندا قالای وه کیم بیله‌ن برگه کوره‌شیش کیره‌کلگینی اوگره‌تدی، اونگ کوزینی آچدی دیب اویلایمز.

تاجیکستان پاختاچیلاری وکیلی بولوب موسقواغا کیلگه‌ن کشیله‌رده‌ن بری مقیم سلطان اوغلی دیگه‌ن کشیدر. ابراهیم بیکنی توتوب‌بیرگه‌ن کشینك بو ایکه‌نینی وقتیله غازیتالار یازیب اوتکه‌ن ایدیله‌ر. مه‌نه شو مقیم سلطان اوغلی موسقوا «ایزوه‌ستیه»سنده (35 .11 .29 سان 277) بو ایشنك قالای بولوب کیچکه‌نینی حکایه ایته‌در. بز اونگ حکایه‌سینی هیچ بر یرینی اوزگه‌رتب، قیسقارتب اوتورمای، عیناً نقل ایته‌مز.

«مه‌نم تورموشمدا ایکی بختلی کونم بولدی. بو بختلی کونله‌ریمنك بری تاجیك خلقینك باریشماس دوشمانی ابراهیم بیکنی اوز قولوم بیله‌ن

توتوب باغلاغان کونم ایدی(*). مه‌نم بو حقدا اوزونراق آڭلاتقم کیله‌در.

ابراهیم بیکنك تاجیکستان چیگه‌ره‌سینی کیچدیکی خبری مه‌نم قیشلاغم ایسه‌نبای‌غا کیلگه‌نده یازغی ایکین ایشله‌رینگ قیزغین دوری ایدی. ابراهیم بیك دسته‌له‌ری بیله‌ن بورونراقدا دفعه‌لارچا قارشیلاشقان ایدیم. مه‌ن ایسکی پارتیزانلاردان بولوب، انقلابنگ برنچی ییللارندایاق وقتمنی شرقی بوخارادا اوز قیشلاقداشلارم وه یوقسوللار بیله‌ن برلکده یورتمنی باسماچیلاردان تازالاش اوچون آت اوستونده اوتکه‌زدم.

ابراهیم بیکنك حدودنی کیچکه‌نی خبرینی آلیر-آلماس، اونگ ایگ اول ایسکیده اوز اوروغینگ اشغال ایتدیگی بایلار آراسندان یاقین وه تانیشلاری قالغان کوکتاش رایونینا سوقولاجاغینی آڭلادم. مه‌نم قشلاغم ایسه‌نبای ایسه کوکتاشنك یاقینندادر. مه‌ن اوزومنگ ایسکی کوره‌شچه‌ن یولداشلاریمدان قولخوزچی ایگه‌مبیردی یولداش، کریم علی مردان اوغلی، عبدالرحمان، قاراخان سردار اوغلی، چوتا کوچه‌ر اوغلی، گل خواجه نظر اوغلی، محمد رجب وه یار محمد اوغلی لارینی توپلادم. بز او زمان قولخوزچیلقنی یه‌گی گنه باشلاغان ایدیك. بز کیله‌جه‌ککه اینانار وه اوز توپراغیمزنی آتالاری آتالاریمزنی قول قیلب ایشله‌تکه‌ن بایلارغا بیرمه‌کنی ایسته‌مه‌دیك.

1931نچی ییلی 23نچی ایبول کیچه‌سی(**) ابراهیم بیك شدتلی آقینلی «کافرنهان» نهری یانینا کیله‌دی‌ده، قایقچیلارغا «أولدوره‌مه‌ن» دیب قورقوتوب اوزینی نهرنگ او طرفیغا اوتکوزوشنی امر ایته‌دی.

بو خبرنی مه‌نگه ایگه‌مبیردی یولداش وه کریم علی مردان اوغلیلاری کتیردیله‌ر. مه‌ن درحال یولداشم گل خواجه نظرگه قایقچی بولوب کیینب ابراهیم بیکنی نهرنك بو ساحلینا اوتکه‌زووینی بویوردم.

گل خواجه‌ده اوستینه آلدیغی وظیفه‌سینی یاخشیلاب به‌جه‌ردی.

(*) مقیم‌نك عمرنده کیچیردیکی ایکنچی بختلی کونی ایسه موسقواغا کیلگه‌ن کون ایمش.

(**) بو تاریخ خطا بولسا کیره‌ك. چونکه ابراهیم بیك 23نچی ایيون کیچه‌سی توتولغاندر. («قیزیل اوزبیکستان» 31 .7 .2).

ابراهیم بیك باسماچیلار قوماندانی صاحب وه اوزینگ کاتبی ایله برلکده نهرنی کیچدی. گل خواجه نهرنگ شدتلی آقینینی بهانه ایتب اونلارنی میلتق وه تاپانچالارینی «غوپسار» گه اوراب باغلاشغا اوناتدی.

ابراهیم بیك ساحلغا کیلنچه مهن یاشیریندیغم ییردهن سیکرهب چیقیب میلتقنی کوکره‌گینه تایادم وه اوگا: «ابراهیم بیك ایمدی سه‌نگ اجلنگ یتدی. آرقاگغا آیلان. مهن سه‌نگ قوللارنگنی باغلایمه‌ن‌دیدم».

. . . .

بز ینه مقیم‌نك بیردیکی تفصیلاتدان ابراهیم بیکنی توتوشدا قاتناشغان بوتون یولداشلارینك بوکون «آتاقلی» کشیله‌ر بولوب، اورون قازانب کیتکه‌نلکله‌رینی اوگره‌نمه‌کده‌مز. او دسته‌ده‌ن عبدالرحمان کوکتاش رایونینك اجرا قومیته باشلوغی ایکه‌ن. قاراخان رایون میلیس باشلوغی، چوتا کوچه‌ر اوغلی «قهرمان» قولخوزینگ رئیسی، گل خواجه زراعت بیله‌رمه‌نی، محمد رجب «قیزیل بایراق» قولخوزینگ رئیسی، کریم علی مردان اوغلی ایسه کوکتاشداغی 41نچی آتچیلق ساوخوزی باشلوغی اورونباساری ایکه‌ن.

ساویت حکومتی دوشمانی ابراهیم بیك تورکستان‌نگ روسیادان بوتونله‌ی آیریلیب، مستقل دولت بولووینی کوزه‌تکه‌ن ملی مفکوره‌مز یولچیسی ایمه‌س ایدی. او کشی «جدیدچیله‌رگه قارشی کوره‌شنی بولشه‌ویکله‌رگه قارشی کوره‌شده‌ن‌ده اهمیتلیره‌ك ادیب کوره‌ر ایدی(*)». بو ایسه اونگ سابق بوخارا امیری، روس گه‌نه‌رالی سید میر عالم‌گه طرفدارلغندان چیقار ایدی. بونگله برابر بز أولگه‌ن کشینگ قبرینه تاش آتماق ایسته‌مه‌یمز. ابراهیم بیك أولوب کیتدی. یاتدیغی ییر یومشاق‌بولسون.

بز بو یازینگ سوگندا تورکستانلیلارنگ نظر دقتینی ابراهیم‌بیکنك فلاکتینه سبب بولغان خائنله‌رنگ اوز یورتداشلاری — تورکستانلیلاردان بولغانینا تارتب اوتمه‌کچی بولامز. بونلاردا روس طرفدارلاری، قیزیل روس جلادلاری خدمتچیله‌ریدر.

(*) یوقاریدا آتادیغیمز بولشه‌ویك نیقولای یورگین هه‌م شونی اعتراف ایته‌دی.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

مقیم سلطان اوغلی‌دا قیزیل روسیاغا خدمت قیلیب آلدیغی نشانلا- ری بیله‌ن ماقتانیشقا ایسکیده چار روسیاسینا خدمت ایتب نشان قازانغان سید میر عالم‌ده‌ن آرتیق حقلی ایمه‌سدر.

تورکستانلیلارنگ شونی قطعی صورتده بیلیشله‌ری کیره‌ك، که بزنگ ملی کوره‌شیمزده‌کی چین موفقیتمز، ایسکیده‌کی آق پادشاه روسیاسینا، بوکونکی قیزیل روسیاغا، یوقسا باشقا جنسده‌ن بر روسیاغا باغلانیشدا ایمه‌س، روس اسارتنده‌ن بوتونله‌ی قورتولوشداغنادر.

ابراهیم بیکنك قزغانچ یاکلیشلقلاری وه مقیم سلطان اوغلینگ اوزی سویله‌ب اوتوردیغی خائنلگی تورکستان ملتچیسی، تورکستان پاتریوتینی چوقور-چوقور اویلاشغا مجبور ایته‌تورغان حادثه‌له‌ردر.

جانای

تورکیه‌لیله‌رنك سینزمه‌دیکله‌ری وه بیلمه‌دیکله‌ری

«کیچه‌نله‌رده روسیادا، له‌نینغراد محکمه‌سنده جریان ایده‌ن بر حادثه، بوندان یگرمی بیش ییل اوگچه کیچه‌ن، طبقی بوگا به‌گزه‌ر باشقا بر حادثه‌نگ متممی کبی بر ماهیت آلمشدر.

1910 سنه‌سینه دوغرو، په‌ترسبورغ محکمه‌سی رئیسی شوشکین، به‌رنشتاین آدیندا بر اختلالچی‌یی، عصیان حرکتله‌رینه اشتراك جرمنده‌ن اون سنه حبسه محکوم ایتمشدی.

آرادان ییللار کیچدی. بولشه‌ویك اختلالی روسیایی قارما-قاریشیق ایتدی، حربده‌ن اوگچه اختلالچی دیبه زندانلارا آتیلانلار، سبیریایا سوروله‌نله‌ر، زندانلاردان، منفالاردان مملکتله‌رینه دوندیله‌ر وه محکوم به‌رنشتاین له‌نینغراد محکمه‌سینه رئیس اولدی.

ایشته بر قاچ کون اول، بو به‌رنشتاین، او زمانکی رئیس شوشکینی، اختلال علیهنده حرکت سوجیله اون بیش سنه‌یه محکوم ایتمشدر.

اختلالچی خلف، اختلال علیهداری سلفینه، محکمه‌نگ بو قرارینی تبلیغ ایده‌رکه‌ن:

— شیمدی فیت اولدق، آراداکی بیش سنه فرقدا بەنم اون سنەنگ فائضیدر، دیمشدر.»

چارلق روسیاسی ایله ساویت أدارەسینگ ماهیتینی کورسەتوچی بو مثال استانبولنگ کوندەلیك غازیتالاردان «جمهوریت»نگ 15. 12. 35 تاریخلی نسخەسندا، «دویمادیقلاریمز وە بیلەدیکلەریمز» دیگەن ستونندە باسیلمشدر.

روس أدارەسینگ حقیقی یوزینی داها آیدین قیلیب کورسەتوچی قلاسیك مثاللار، أڭ زیادە، غیر روس أولکەلەردە کورولور. تورکستاندا اون بیش ییل یاشاب، روس أدارەسینی یاقیندان تانیغان آلمان آسترونومی فرانس فون شوارتس بوندان 35 ییل ایلگەری نشر ایتدیکی آلمانچا اثرندە، تورکستانداغی روس مأمورلەرینگ قاندای ظالم وە مستبد ایکەنلکلەرینی وە اولارنگ تورکستان خلقیلە قاندای مناسبات قیلغانلقلارینی کورسەتوچی وقعەلاردان بحث ایتەدر. سوزلەرندەن او زمانغی سیردریا مضافاتی باشلوغی گەنەرال غرودەقوف (General Grodekow) دائرەسیلە سیقی قاتناشیغی بارلغی آڭلاشیلغان فون شوارتس، ییللارچا اول برائت ایتلگەن بر قانچا تورکستانلیلارنگ قاماقدان بوشاتیلمای، تاشکند قاماقخانەسندە قینالیب یاتیشلارینك نادر حاللاردان بولمای، حتی عادت حالینا کیریب کیتکەنلگینی، تورکستاندا خدمت ایتوچی معروف وە ایناnچلی بر گەنەرالدان ایشیتکەنلگینی بیلدیرەدر. حبسکە سالنغان بیرلیلەرنگ محاکمە قیلینب-قیلینماسلغینگ محکمە باشلوغینگ کیفینە باغلی بر قاعدە بولغانینی مشاهدە ایتکەن فون شوارتس، سوزینە دوام ایتەرەك، ینە تاشکند قاماقخانەسندە یوز بیرگەن وە تورکستانداغی روس أدارەسینگ حقیقی یوزینی تانوغا یاردەم ایتەتورغان شو وقعەنی کیلترەدر:

«وقتیلە سورگونگە وە مجبوری ایشکە محکوم ایتلگەن 32 مجرم تاشکند حبسخانەسندەن سبیریاغا یوللانارکەن، یوقلاماچاغی بو مجرملەردەن ایکیسینگ قاچقانلغی بیلینب قالادر. قاماقخانە باشلوغی اوزینگ بو اهمالندەن کیلەتورغان مسئولیتدەن قورونماق اوچون تیز بازارغا

ایکی سالدات یوبارادر. بولار سیوینچلە ایش وە قازانچ کوتوب تورغان کیتمەنلی ایکی ایشچینی (مردکارنی) کوروب، بولارنی اوزلەریلە برابر کیلتریب، توغرودان توغرو قاماقخانە حولیسندە تورغان مجرملەر قاتارینا کیرگیزیب، بو صورتلە قاچیب کیتکەن اوغرو وە قاتللەردەن بوش قالغان اوروننی تولغوزوب، اولارنی سبیریا تاغلارینا مجبوری ایشکە سوروکلەیدرلەر. بو ایش سوکرادان یوقاری اورونغا معلوم بولوب قالغان بولسادا، حقسزلق توزەتیلە آلماغان، چونکە مذکور مردکارلارنك اسملەری کیمسەگە معلوم ایمەس ایدی(*).»

ییللارچا تاشکندەکی غیمنازیادا معلملك قیلغان ادیب فریدریخ دوقمایەر، 1896نچی ییلی مای آیندا، روس چاری ایکنچی نیقولاینگ تاجلانیشی مناسبتیلە تاشکندنگ یەڭی شهر قسمندا یاسالغان رسمی بایرامنی تصویر ایتەرکەن شو سطرلارنی یازادر(**):

«کلیسا آلایی (روسلار) تیوەرەگی یاغاچلار ایلە اورالغان وە اورتاسندا حکومت کشیلەری اوچون آتالیب صحنە قورولغان میدانغا تامان یاقینلاشماقدا ایدی. اطرافدا خلق قایناماقدا ایدی. مەن آریق بویینداغی بر یاغاچ آستندا تورغان ایدم. کلیسا آلایی شرقیلاری ایشیتیلیب، چەلەکلەر ایلە بایراقلار کورولە باشلاغان ایدی. شو آندە روسلار توسەتدەن تورکستانلیلار اوستنە آتیلیب، آقساقاللی کشیلەرنك تعظیمە مستحق باشلارندان آق ساریقلارینی، یعنی سەللەلەرینی تارتیب آلیب، توپیلەری ایلە برابر آریقلارغا تاشلاب، اوزلەرینی ایتاریب، اوروب، تیپکیلەی باشلادیلار. شو صورتلە تحقیر ایتلگەن، افلاسلانیب سوکولگەن مسلمانلار خرەستیان شهرینی تاشلاب قاچماقدا ایدیلەر. توسەتدەن قیلنغان بو هجومنی، باسقیننی کوروب، اوزومنی ساقلایالمای اوفکەلەنەرەك ایلەریلەدم وە حدتلە روسلارغا قاراب باقیردم...» دیدر.

ساختە درویش صفتیلە تورکستانغا سیاحت قیلغان مستشرق وامبەری

*) Franz von Schwarz: „Turkestan, die Wege der indogermanischen Völker“. Freiburg im Breisgau 1900. Seite 489.

**) Friedrich Duckmeyer: „Unbefangene Beobachtungen aus Russisch-Turkestan“. Beilage zur Allgemeinen Zeitung. Jahrgang 1901. Nr. 257.

هەم اسلام-تورك خلقینك روس مهاجرلەری وە روس مأمورلاری طرفندان سوك درجە غیر انسانی معاملە گە معروض قالدیغندان آنچاغنا بحث ایتمشدر. روس حکومتینگ یرلی خلققا توبەن نظر بیلەن قارایتورغانلغینی آیریچا قید ایتب، بو حقدا مثاللار کتیرگەن وامبەری، تورلو قیناو وە تحقیرلارغا معروض قالغان تورکستانلیلارنگ روس أدارەسیگە شکایت ایتەرکەن کولنچە: «اویلایسەنمی، کە بز قوتور بر ایت اوچون بر خرەستیاننی جزالاندیرامز؟» دیگەن جوابلە قارشیلاناتورغانلارینی سویلەیدر(*).

ساویت دورندەدە بو وضعیت اوزگەرمەگەندر. لەنین‌نگ أولومینی ایسلەو اوچون تاشکندده یاسالغان بر ییغندا ساویت روسیا مأمورلاری، اوزلەری آیاقدا تورغانلاری حالدا، تورکستانلیلارنی تیز چوکوش وە سجدە ایتیشکە مجبور ایتدیلەر. ینە شو ساویت مأمورلاری، تیمیر یول وە فابریقا-زاوودلارنی تولدوروب آلغان روس ایشچیلەری عمومیتلە تورکستاندا پرولەتار دیکتاتورلغی حاکمیتینی قولندا توتوچی کشیلەر (روسلار) کوچەلەردە آچیقدان آچیق تورکستانلیلارنی — اوزبیك، قازاق-قیرغیز، تاجیکلەرنی سوکوب تحقیر ایتەدرلەر («پراودا ووستوکا» 34 .9 .11). مجموعەمزنی تعقیب ایتوچیلەر ساویت منبعلار-ندان آلیناراق باسیلغان یازیلاردان تورکستانلی ایشچیلەرنگ روس ایش-چیلەرینە قاراغاندا کوب آز خدمت حقی آلدیقلارینی، اولارنگ غیر صحی یرلەردە یاشاب، کییم وە ییمەك جهتلەرندەن‌دە کوب آچینارلق حالدا ایکەنلکلەرینی بیلیرلەر. بوکونکی تورکستاندا مسئول اورونلارنی اشغال ایتوچی، موسقوادان سایلانیب تعیین ایتلگەن ساویت مأمورلارینگ تورکستان خلقینی ایزو، قرو ساحەسندا چار روسیاسی مأمورلارینی‌دا آرقادا قالدیریب کیتکەنلکلەری ساویت مرکزندە اوتوروچیلارغادا معلوم بولغانی حالدا، اولار ساویت محکمەسنە تارتیلمایدر وە هیچ بر تورلو محکوم ایتلمەیدرلەر. بالعکس غولوشچەکین وە زەلەنسکی کبی کشیلەر

*) „Und meinst du, daß wir einen rechtgläubigen Christen eines räudigen Hundes wegen bestrafen werden?“ („Westlicher Kultureinfluß im Osten“ von H. Vambéry. Berlin 1906. Seite 71.)

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

موسقوا نظرندا اعتبارلی وە خدمت کورسەتکەن کشیلەر سانالیب، تور-کستانداغی برکوب کوچە، محلە، قیشلاق حتی رایونلار، مکتب وە قوللە کتیف خوجالغی کبی برکوب اقتصادی، زراعی وە علمی مؤسسەلەر شو ملعونلارنگ اسملەریلە آتالادر. طبعاً بو قادار مستبد، ظالم بولغان بو کشیلەر، بزنگ کوب یورتداشلاریمزنی قیناماق، أولدورمەکلە ساویت سیاستی باقیمندان یارارلق ایشلەرکورمش کشیلەر سانالادرلار.

ساویت رەژیمی وە روس أدارەسی قاراقتەری تورك-اسلام خلقینی ایزو-چی بوندای کشیلەرنی یاقلایدر. بو جهتلەرنی طبیعی بزنگ تورکیەلی توغانلاریمز لایقیلە سیزمەیدر وە بیلمەیدرلەر. حتی سیزمەك وە بیلمەك ایستەمەیدرلەر دیسەکدە یاکلیشمایمز. بوکونکی تورکیە مطبو-عاتی‌ذا بو ساحەدا تورکیە خلقینا یاردەم کورسەتە بیلەرلك شرائطنی وە معرفتنی حائز ایمەسدر. اونگچون تورکیەلی توغانلاریمزنگ روس اسارتی آستندا ایکلەمەکدە بولغان تورك أولکەلەرندەکی حادثەلەرنی ایگری-بوگری، قیشیق-میشیق کوروشلەری، یعنی اولارداغی ملی سیماغا باقیشمایتورغان غلایلق (Strabismus) ینە اوزونچا زمان دوام ایتەجەکدر.

اوقتای

1936نچی ییل آستانەسندە — بین‌الملل وضعیت

بزنگ تورکستاندا بر خلق مثلی بار: «توتغوز ییلی توتغوزلق کور-سەتمەسدەن اوتمەس» دیرلەر. اوتکەن 1935نچی ییلی، بزنگ ایسکی تورك حسابیلە، «توتغوز» ییلیغا توغرو کیلەر ایدی. اونگچون‌دە بو ییلنگ 1936نچی ییلغا اولدوقچا پچراق بر میراث قالدیرغاندا ایکی تورلو فکر بولالمایدر. ایتالیا-حبشستان سوغوشینگ عمومی بر سوغوشغا آیلانب کیتووی قورقوسی بار. او ملتلەر جمعیتی نظامنامەسی اوستنە قو-رولغان یەگی بین‌الملل مناسبات سیستەمینی آغیر بر سیناوغا چیکدی. بزنگ بو ساویت روسیانی‌دا بین‌الملل مناسباتدا حقانیت وە مورال (اخلاق) ساقچیسی ایتب توتاتورغان مؤسسەگە ایسینوویمزنگ نە اورنی وە نەدە

امکانی بار ، یعنی بز ، اوز مؤسس اعضالارندانبری طرفندان نظامنامەسی بوزولغان وە باشقا اعضالاری ایسە ، اوگا قارشی صداقتلارندان سانسز دفعەلار بحث ایتدیکلەری حالدا ، اوزلەری «حیلۀ شرعیە» یوللاریلە نظامنامەسینی بوزماقچی بولغان، بو مؤسسەنگ مدافعەچیسی بولماقچی ایمەسمز. بونگلە برابر بوتون دنیاداغی «حق وە حقانیتنی» مدافعە ایتشنی قولندا توتقانلارنك شو حق وە حقانیتنی آیاق آستینا آلیب تابتالادیقلارینی کوروب توروبدا جیم-جیت کیچیب بولمایدر. «تونغوز» ییلی میرائینگ شو «تونغوز ییلی»نگ سوگینە قادار (1936نچی ییلنگ کوکلەمیدر) اوزانب کیتمەسلگینی وە دنیادا حق وە حقانیت مفهومینگ توغرو آگلاشیلا باشلاوینی امید ایتەیلوك.

*

1 — آینگ ایگ مهم حادثەسی اولاراق دەقابر ایچندە ایتالیا-حبشستان سوغوشینی توختاتیش مقصدیلە اینگلتەرە وە فرانسا آراسندا یاسالغان آگلاشمانی کورسەتیش کیرەك. سوگرادان آگلاشیلدی ، کە اولدەن ایتالیا حکومتی بیلەن سیقی تماسدا بولوب حبشستان حکومتینی ایسە بوتونلەی چیتدە قالدیریب ایشلەنگەن بو آگلاشمادا حبشستان توپراغینگ یارمیسی قاداری ایتالیاغا تکلیف ایتیلەدر. بوگا «مقابل» حبشستانغا ایتالیا مستملکەسی «ئەریتریا» اوستندەن قیزیل دیگز (بحر احمر) گە چیقاتورغان بر «تار کوچە» بیریلمەکچی بولادر. بو «تار کوچە»نكدە ایتالیا طرفندان، ایستەنیلدیگی زمان، بیگیتب قویولاجاغی «آگلاشما» یاساغان دیپلوماتلار اوچوندە آپ آچیق بر نەرسەدر. ملتلەر جمعیتی نظامنامەسینە ضد بولغان بو فرانسا-اینگلتەرە آگلاشماسی ملتلەر جمعیتی شوراسی مذاکرەسینە کیرمەسدەنیاق أولدی. اینگلتەرە حکومتی اوزی او آگلاشمانی قبول ایتمەدی وە اونی امضالاغان تیشقی ایشلەر ناظری هور (Samuel Hoare) استعفا ایتشکە مجبور بولدی...

اینگلتەرە وە فرانسا تیشقی ایشلەری ناظرلارینی ملتلەر جمعیتینگ کوچسز بر اعضاسی حسابنە بوندای تکلیفلەردە بولونوغا نیمە مجبور

ایتدی ؟ — بو سورغونگ جوابینی آگلاشمانگ مؤلفلەری بیردیلەر. بو سبب ایتالیا حکومتی اقتصادی سقینتی سیاستینگ باشلاوچیسی دیبتانیدیغی اینگلتەرەگە قارشی سوغوش آچیب یوبارماسین دیگەن قورقو ایکەن.

بوندای بولووی احتمالی بارمی؟ — بو سورغوغا مثبتدە منفیدە جواب بیروچیلەر بار. فقط سوغوش احتمالی نشانەلەری آچیق کورونوب قالدی. اینگلتەرە حکومتی آق دیگز قیسنداغی بوتون دولتلەر ، یعنی فرانسا ، یونانستان، تورکیە وە اسپانیادان، ایتالیا اینگلتەرەگە قارشی سوغوش باشلاب یوبارغاندا قالای وضعیت آلاجاقلارینی ، ملتلەر جمعیتی نظامنامەسی بویونچا حرکت ایتب ایتمەیەجەکلەرینی سوردی. بو دولتلەرنگ بوتونیسی انگلتەرەنی قناعتلاندیراتورغان جواب قایتاردیلار.

2 — سوغوش ، مەنە بوکون بوتون آغیزلاردا دولاشغان دهشتلی بر سوز. طبیعی کوچلو ایتالیانگ کوچسز ، قورالسز حبشستان اوستینە هجوم ایتیشی ، بو حرکتیلە ملتلەر جمعیتی نظامنامەسینی بوزمش وە بونگ اوچون جمعیت طرفندان مالی وە اقتصادی جزاغا تابع توتولماقدا بولغان ایتالیاغا حبشستان حسابینە مکافات بیرو تجربەسی بوتون کیچیك دولتلەرنی قورقوتدی. اونلارنگ ملتلەر جمعیتینە قارشی اینانیش ، قناعتلارینی سارسیتدی. بو حال ایسە سوغوش احتمالینی کوچەیتکەن بولدی. فقط بین-الملل مناسباتنی زهرلەمەکدە ، دنیانی سوغوشقا سوروکلەمەکدە بولغان باشقا ، بلکەدە داها مهم بر عاملدە بار. اودا ساویت روسیانگ ملتلەر جمعیتندە بولونماغیدر. ساویت حکومتی فاشیست بولماغان مملکتلەرنی فاشیست ایتالیاغا ، آینقسا ناسیونال سوسیالیست آلمانیاغا قارشی توپلاشغا آچیقدان آچیق اورونماقدادر. بولشەویکلەر ملتلەر جمعیتنەدە فاشیزم علیهداری کوچلەرنی توپلاب یوروتو دیگەن معین بر مقصد بیلەن کیردیلەر. بولشەویکلەر بو یولله فرانسادا قوممونیست ، سوسیالیست وە سول رادیقاللارنك اتفاقینی یاراتا بیلدیلەر ، قوممونیست وە غیر قوممونیست ایشچی تشکیلاتلارینی برلەشترە آلدیلار. موسقوانگ بوکونکی شعاری «بوتون کوچ فاشیزم تهلکەسینە قارشی کورەش صفینە» ؛ «هەممە آلمان

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

ناسیونال سوسیالیزمنه قارشی کورەشکه» دیگەن شکلنی آلیب اوتورادر. بو بولشەویك شعارلاری وه فعالیتی نتیجەسینی کوریگ. بوکون فرانسادا سول سوسیالیستلەرگنه ایمەس، ساغ قانات سوسیالیستلەری حتی رادیقاللاردا آلمانیا بیلەن یاقلاشو حقندا سوز تیگلامایدرلار وه فرانسا-ساویت یاقلاشماسینی آلمانیاغا قارشی فرانسا-ساویت سوغوش اتفاقی دیب کورسەتەدرلەر. موسقوانك رسمی فرقه ناشر افکاری «پراودا» وه حکومت غازیتاسی «ایزوەستیا»، آلمانیا بیلەن فرانسا آراسندا هەر قاندای کیچیك بر تماس نشانەسی چیقارسا، حتی بەرلیندەکی فرانسا سفیری آلمانیا دولتی باشلوغی هیتلەرنی زیارت ایتسەده اونی فرانسا حکومتی طرفدان ایشلەنگەن ساویت دوشمانلغی دیب قبول ایتمەکدەلەر. فرانسوز غازیتاچیسی، حکومت باشلوغی موسیو لاوالغا یاقین کشیلەردەن تانیلاتورغان، موسیو فەرناندە برینوننك هیتلەر بیلەن مصاحبەسی وه کوروشمەسیدەن سوگرا تارقالغان «آلمانیا-فرانسا آگلاشماسی» احتمالی شایعەسی رسمی ساویت محرری رادەكنگ موازنەسینی بوزوب یوبارا یازدی. بەرلین ایله فرانسوز مذاکرەلەرندە رادەك فرانسوز حکومت کشیلەرینگ اخلاقی پیچراقلقلارینی کورەدر. بواگا رغماً، فرانسا حکومتی باشلوغی وه تیشقی ایشلەر ناظری موسیو لاوالنگ 35 .12 .29دە پارلامان کورسیسندەن «آلمانیا بیلەن فرانسا آراسندا یاقلاشو بولماغونچا آوروپادا صلح-تینچلق تأمین ایتیلگەن بولمایدر» دیب سویلەشی اوز اهمیتینی بر قات داها آرتیرغان بولدی. بوندای سوزلەر مسئولیتلیدر. بو آچیق کورسەتمەکدەدر، که اونی سویلەوچی موسیو لاوال بو ایکی قومشو مملکت آراسندا یاقینلق، آگلاشما توغدورو اوچون اوروناجاقدر. فقط فرانسا وه ساویت روسیا آگلاشماسی بو یول اوستندە بویوك بر مانع بولوب تورادر. بو حقدا بزگه رأی سویلەو حقی بیریلگەن بولسایدی، بز پاریسنگ بەرلین بیلەن آگلاشما یولینی موسقوا اوستندەن کیچیرمەسندەنسه، توغرودان توغرو پاریسدان بەرلینگه سالووینی هەم فرانسانگ اوزی، هەم بوتون آوروپا حتی بوتون دنیا اوچون فائدەلی بولاجاغینی آچیق سویلەر ایدیك.

چونکه هەر جهتدەندە توغرودان توغرو پاریس—بەرلین یولی، موسقوا آرقالی سالنغان یولدان کوب قیسقا وه یەاگیل کورونەدر...

3 — اوتکەن یلنگ سوك کونلەرندە جنوبی آمریقا جمهوریتی — اوروغوای — حکومتی ساویت روسیا بیلەن دیپلوماتیك مناسباتینی کیسکەنلگینی اعلان ایتدی. دیپلوماسی تاریخندە نادر بولاتورغان بو حادثەنگ سببی اوروغوای حکومتینگ ساویت روسیا حکومتینگ جنوبی آمریقادا اختلالچی قاریشیقلقلار چیقارو ایشینی باشلاب یورودیغینا وه بو بوزغونچیلقنی اوزینك بو جمهوریت مرکزی مونتەویدیوداغی سفارتی واسطەسیله یوروتدیغینا قطعی قناعت کیتردیکیدر.

4 — یراق شرقدا یاپونیا اوز وضعیتینی محکملەمەکدەدر. شمالی ختاینگ بر قسمی، او جملەدەن پەکین دائرەسی مختاریتلی أداره اعلان ایتدی. بونگله بو دائرەلەرنگ مرکزی ختای حکومتی بیلەن باغلانیشی رسمی جهتدەنگنه بولوب قالدی... ایکنچی طرفدان مانجوریا وه موغولستان آراسنداغی مناسباتدا آیدین بر شکل آلیب بارا یاتیر. بریاقدان مانجو-تیغو ایله مناسبات قیزیشقاندا کورەجەکی ایشلەر حقندا تعلیمات آلماق، ایکنچی یاقدان بر تورلو موسقوا-موغول دوستلیغی نمایشی یاساغان بولماق اوزره ساویت موغولستانی حکومتی باشلوغی موسقواغا چاقیریلدی. موغولستانی حالاده ختاینگ بر قسمی دیب کورسەتمەکچی بولادرلار. بو صورتده نیچین موغول حکومتی باشلوغی تعلیمات آلماق، یاپونیاغا قارشی یاردەم سوراماق اوچون نانکینگه، مارشال چان-قای-شەك یانینا بارمادیدا، موسقواغا ستالین یانینا کیتدی؟

مەنه موغولستاننگ بو آچیق آگلاشیلمایتورغان، تورلو معنالی وضعیتی مانجو-تیغو حکومتینی بو أولکەگه اوز حدودی باشنداغی تینچلقنی بوزاتورغان بر دائره دیب قاراب، ایجابندا اوگا قارشی شدتلی تدبیرلەر کورەجەگینی اعلان ایتب قویوشغا مجبور ایتدی. دیپلوماسی تیلندە سویلەنگەن بو سوزنی هەر کیمگه آگلاشیلاتورغان بر تیلگه آیلانترغاندا، مانجو-تیغو حکومتی موغولستاندان اوزینگ حقیقی وضعیتینی

آچیب قویوشینی ، یعنی اوزینی ختاینگ‌می ، یوقسا ساویت روسیانگ‌می بر پارچاسی دیب سانادیغینی آچیق-آیدین ایتب سویله‌شنی طلب ایته‌در.

5 — ساویت غازیتالارینگ بیتله‌ری یه‌کیده‌ن، یاپونیا ایله آلمانیا آراسندا ساویت روسیاغا قارشی اتفاق مذاکره‌لرای بارالایاتقانی بحثی بیله‌ن بیزه‌نه باشلادی. آچیق کورونوب‌تورغان بر نقطه بولسا ، اودا بر طرفدان آلمانیا بیله‌ن ساویت روسیا آراسندا ، ایکنچی یاقدان ساویت روسیا بیله‌ن یاپونیا آراسندا اورتاق بر تیل بولا آلماسلیغیدر. اگر آلمانیا بیله‌ن یاپونیا آراسندا بوندای بر اتفاق بولا قالسا ، او ساویت روسیانگ آوروپادا ، ختایدا انقلابچی عنصرلارنی یاپونیا وه آلمانیا علیهنه توپلاش کبی پرووا قاسیونلارینا اینگ طبیعی وه توغرو جواب بولغان بولورایدی.

6 — مصرداغی قاریشیقلق وه حادثه‌لر یاخشیلق بیله‌ن بیتیلدی دیب بولادر. قرال کوبده‌ن‌به‌ری ایشده‌ن چیقاریلغان 1923نچی یلی قانون اساسیسینی یه‌کیده‌ن ایشکه آشیرو دیکره‌تینی چیقاردی. بونگله «وفد» فرقه‌سی باشدا بولغانی حالدا مصر ملتچیله‌رینگ ئه‌لده ایتدیک‌له‌ری موفقیتله‌رینی قید ایتمه‌ی کیچیب بولمایدر. 1923نچی یلی قانون اساسیسی مصرنگ بوتونله‌ی استقلال قازانووی دیمه‌ك بولماسادا ، اونگ مملکتنك ایچکی قورولوشی وه استقلالی یولندا مهم بر مرحله بولغانلیغندا شبهه یوقدر. استقلال یولی هه‌لی اوزون وه تورلو قیینلقلار بیله‌ن تولغان بولسادا مصر ملتچیله‌رینك بوکونکی ئه‌لده ایتدیکله‌ری موفقیت مصر اوچون کوب اهمیتلی یوتوقدر. م.

*

هندستاندا یاشاوچی تورکستان مهاجرله‌رینك مهم بر توپلانیشی

هندستاندا قورولغان «تورکستان مهاجرله‌ری برلگی»نگ 4نچی یاشینی تولدوروب 5نچی یاشغا آیاق باسووی مناسبتیله دهلی شهرینگ شاه جهان جامعندا ، 1354نچی هجری 26نچی شعبان ، یعنی 1935 22 نویابرده ، جمعه کونی مهم بر توپلانیش یاسالدی. بو توپلانیشدان اون

کونچه آلدین هندستانڭ تورلو یرله‌رنده‌کی برلیك شعبه‌له‌ریده‌ن وکیل چاقیریلغان ایدی: 1) اجمیر شریف‌ده‌ن شعبه خزینه‌چیسی محمد اعظم افندی ، 2) میروت‌ده‌ن شعبه هیئت أداره رئیسی محمد یوسف افندی ، 3) میروت شهری انصارلاری تامانیدان قاری عبدالحمید افندی ، 4) سهارانپوردان شعبه رئیسی عبدالعظیم افندی ، 5) دیوبند شعبه‌سی تامانیدان نور محمد افندی ، 6) پشاوردان شعبه مدیری اعظم هاشیمی افندی ، 7)علیگر شعبه‌سیده‌ن ابوالخیر افندی ، 8) گلاوهی (گلاوتی)ده‌ن عبدالغفور افندی ، 9) باریلی‌ده‌ن عبدالعزیز مخدوم ، 10) ریاست بهوپال‌دان الله‌آباد دارالفنونی مرخصی سید نصرالله خان افندی‌له‌ر وکیل بولوب کیلدیله‌ر. 11) بومبای شعبه‌مز برلیگیمزنگ دهلی‌ده‌کی مرکز مدیری خواجه مسعود افندی‌گه وکالتنامه یوباریب ، مذکور شعبه‌نی تمثیل ایتونی اوتونگه‌ن. 12) راندیر شعبه‌سی‌ده وکالتنی اکثریتکه بیرگه‌ن.

برلیك مرکزی هیئت اعضالاری 17ده‌ن 26نچی شعبانغاچا تاشقاریدان کیلگه‌ن وکیلله‌ر ایله برلکده یدی دفعه مجلس قوروب ، برلیکنك کیله‌جه‌کده‌کی ایشله‌ری پلانینی یاساش وه دستورالعمل‌غا قوشومچا کیرگیزیش ، عمومی ییغیلیش پروغرامینی توزوش کبی ایشله‌رنی حاضرلادیلار.

یالپی اولتوروش 26نچی شعبان جمعه‌کونی ، ساعت 8ده برلیك مرکزی رئیسی قاری محمد جان حسین افندینگ صدارتی آستندا آچیلدی. مجلس اطرافی قارا بایراقلار ایله اورالغان ، اورتاغا تورکستان ملی استقلال بایراغی تیکیلگه‌ن ایدی. ییللق توپلانیش یاسالاجاغی اولچه تورکچه وه اوردوچا مطبوع اعلانلار آرقالی اطرافقا بیلدیریلگه‌نیده‌ن ، اوزاق-یاقینداغی تورکستان مهاجرله‌ریده‌ن باشقا انصاریلاریمزدان‌دا کوبگنه کشیله‌ر کیلگه‌نله‌ر ایدی. ییغینغا قاتناشوچیلارنك اولۇ قوللاریغا برلیکنگ آی یولدوزلو تامغاسی تاقیلغان‌ایدی. مجلس قرآن شریفده‌ن تلاوتله باشلاندی. اوندان سوڭ یاش مهاجرله‌رده‌ن سیراسیله آلتی نفر تورکستانلی توروب ، تورك لهجه‌سیده ، تورکستانڭ بورونغو وه حاضرغی حاللاریغا

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

عائد معلومات بیردیلەر. اوندان سوڭ شرقی اوقولدی وە حاضرون کوب
متحسس بولدی. سوکرا ریاست بهوپال وکیلی سید نصرالله خان افندیم
اوردو تیلندە بولشەویك مظالمی حقندا بر یاریم ساعتلق نطق ایراد ایتب ،
سوزلەری آراسندا تورکستان ملی استقلال بایراغیغا اشارە ایتب ، تیگلاو-
چیلارینگ کوزلەرینی یاشلاندیردی. خصوصاً بحر منجمد بویلارنداغی
لاگەرلەردە میلیونلارچا معصومنك جگەرلەری قان بولوب یاتقانینی ، یوز-
لەرچە دوقتور ، پروفەسور وە منور استقلالچیلارنگ موسقوا قانخورلغینا
قارشی کونلەر بویونچا آچلق اعلان ایتکەنلکلەری سویلەنیرکەن کوپچی-
لکنگ کوزلەریدەن یاشلار آقیب کیتیدی. تیگلاوچیلاردا چوقور تأثیر
قالدیرغان بو یانغین نطقدان سوڭ دهلی دارالفنونی فاضل لاردان انجمن
ترقی الاسلام مدیری انور علی افندی مهاجرلەرگە تسلی بیروچی مفهومدە
بر نطق سویلەب ، بو نطقندا او دین قارداشلغی تویغوسی ایلە هندستاندا-
غی یەگی دنیا عالملەرینگ بولشەویکلەرگە قارشی تاووش چیقاروولاری
کیرەکلگینی تأکید ایتدی. مجلس ساعت 12دە یاپیلدی.

جمعە نمازی اوقولغاندان سوڭ ، ساعت 2دە ، توپلانیشنگ ایکنچی
قسمی آچیلدی. بو دفعەدا قاری محمد جان افندی طرفندان أدارە
ایتلگەن اولتوروشگە بر نیچە میڭ خلق قاتناشدی. اولوغ کشیلەردەن
انجمن سیف الاسلام ناظمی مولانا سمیع الله صاحب کبی عالملەر بولشە-
ویکلکنك انسانلارنی تنزلگە سوروکلەیەجەگینی سویلەب ، کوب قیمتلی
خطابەلەر قیلدیلار. ساعت 3گە بارغاندا کیلەجەك ییل اوچون برلیکنك
دهلی مرکزی هیئتیگە قاری محمد جان افندی — رئیس ، محمد اعظم
افندی — رئیس اورونباساری ، خواجە مسعود افندی — مرکز مدیری ،
محمد امین افندی — مرکز مدیری اورونباساری ، عبدالحی افندی —
خزینەچی ، فخرالدین افندی — خزینەچی اورونباساری ، میرزا عبدالحی
افندی — محاسب ، عبدالرحمن افندی — مهاجرلەر یورتی مدیری ،
خواجە اسماعیل افندی — مهاجرلەر یورتی مدیری اورونباساری ، سید
نصرالله خان افندیم — قاراوچی اولارااق سایلاندیلار.

بو سایلاودان سوڭ توپلانیش آلدیغا اسلام حکومتلەرینگ جمعیت
اقوامداغی وکیللەری وە بیرلیك خلقلارغا عائد 5 مطالبە قویولغان ایدی ،
هەممە قول کوتەریب مقبول کوردی. بونیگلە مجلس یاپیلدی. مجلس
اهلی تورکستان ملی بایراغینی آلدینغا سالیب ، آرقادا قارا بایراقلارنی
کوتەریب ، پولیس مأمورلەری آرقالی انتظامغا آلنغان کوچەلەرنی او-
توب ، یولدا شرقیلار اوقوب مهاجرلەر یورتیغا کیلدی. یولدا کوب
غلبەلق بار ایدی. بعضی یرلەردە آفتاموبیل وە ترامواپلار توختاب قالدی.

ایرتەسی شنبە کونی مهاجرلەر مدرسەسی زینت المساجددە یالغز مها-
جرلەر توپلانیب شهیدلەریمزگە دعا قیلدیلار. سید نصرالله خان افندیم
رئیسلگی آستیدا یاسالغان بو توپلانیشدا سویلەنگەن نطقلار چاپ قیلنماق
اوچون ساقلانب قویولدی. بو مجلس یاپیلغاندان سوڭ ، مجلسکە قاتنا-
شوچیلاردان بر غروپ «یاش تورکستان»غا ساوغا اوچون رسمگە
توشدیلەر.

ضیائی

آچیق تشکر — پشاوردە توروچی مهاجرلەریمزدەن اوشلوق یولداش
علی قاری افندی 716 روپیەلیك ایکی عدد یاختا ماشینا-
سینی «تورکستان مهاجرلەری برلگی»نگ دهلی مرکزیگە ساوغاقیلدی.
برلیك بو فداکار یورتداشیمزغا یورەکدەن تشکرلەرینی بیلدیرەدر.

ضیائی

تورکیە خبرلەری

کیم فائدەسینە؟ — استانبولدا سوڭ چاغلاردا دینلەرینی آلماشترو-
چیلار کوپەیمەکدەدر. بولارنگ عددی بر ییل ایچندە 100 قادار بولغان.
آینیقسا یهودی ، ئەرمەنی وە روملار آراسندا مسلمان بولغانلار کوزگە
کوبرەك ایلینمەکدەدر. چیتدەن تورکیەگە کیلگەنلەر آراسندادا دین
آلماشتروچیلار باردر. بونلار آراسندا باشدا آلمانلار سوکرا سیرا ایلە
آق روسلار ، فرانسزلار وە اینگلیزلەر یر آلاقدالار.

(«جمهوریت» 35 .12 .20).

تورکیه‌گه سیغینغان روسلارنگ دین وه اسم آلماشترولارینگ
قاندای مقصدغا تایانغانلیغنی بیلمه‌ك اوچون ینه استانبول غازیتالاریندان شو
«جمهوریت»نگ 35 .12 .7 تاریخلی نسخه‌سندا «نانکورلکنگ درجه-
سینه باقیگ» باشلقلی خبرنگ مفهومیله تانیشماق کیره‌ك. آنقارادان
تیلیفون آرقالی آلنغان مذکور خبرده:

«روس سیاسی ملتجیسی صفتیله تورکیه‌یه گه‌له‌ره‌ك 1930دا تورك
وطنداشلغینا آلینان وه بالیکسر ولایتی نفوس کوتوگینه تورغود دیگز
اسمیله قید ایدیله‌ن مهندس نیقولای پاولوف، تورکیه جمهوریتی امنیتی
علیهینه حرکتله‌رده بولوندیغندان تورك وطنداشلغندان چیقاریلدی»دیله‌در.
استانبول غازیتاسی نیقولای پاولوفنگ کیمله‌ر فائده‌سی اوچون «تورکیه
جمهوریتی امنیتی علیهینه حرکتله‌رده بولوندیغینی» آچیب یازمایدر. کیم
بیلیر، بلکه‌ده پاولوف تورکیه حکومتینگ «دوستی» ساویت روسیا
فائده‌سینه حرکتله‌رده بولونمشدر.

استانبول اونیوه‌رسیته‌سنده

سوك چاغلار استانبول اونیوه‌رسیته‌سی طلبه‌سی بعضی چیقیشلاردا
بولوندی. آینیقسا حقوق فاکولته‌سی طلبه‌سینگ چیقیشی استانبول غازیتا-
لاریندا دقت اویاتیجی بر طرزده قید ایتلدی. بو خبرله‌ر آراسندا بالخاصه
«سوك پوستا» نام غازیتانگ 35 .12 .24 تاریخلی ساننداغی «اونیوه‌ر-
سیته‌ده راحتسزلق» باشلقلی یازی تورکیه کولتور باقانی (معارف‌ناظری)
صفوت آریقان‌نی اونیوه‌رسیته احوالی حقندا ایضاحات بیروگه اوندادی.
تورکیه کولتور باقانینگ بو مناسباتله 35 .12 .25ده تورك مطبوعاتینا
ویردیگی بیاناتی شودر:

1 — اونیوه‌رسیته‌ده هیچ بر راحتسزلق یوقدر. اونیوه‌رسیته‌ده‌کی
أك گه‌نج طلبه‌مزه قادار هه‌رکس حضورله ایشینه دوام ایتمه‌کده‌در.

2 — اونیوه‌رسیته‌مزده یارینگ اوزمانلارینی (بیله‌رمه‌نله‌رینی) وه
پروفه‌سورلارینی تشکیل ایده‌جه‌ك اولان دوچه‌نتله‌ر (یعنی مدرس اورون

باسارلاری) آراسندا بر ته‌ك یابانجی یوقدر. قادرودا موجود 102
دوچه‌نت کاملاً تورکدر. دوچه‌نتله‌رنگ معاشلاری 35—55 لیرا آرا-
سندادر. بو آیلق موضوعاتیمزك تعیین ایتدیکی حددر. مع‌مافیه دوچه‌نتله-
ریمزك ترفیعی ایچین بر قانون تکلیفی دردستدر.

3 — اونیوه‌رسیته‌مزده 134 آسیستان (مدرس یارده‌مچیسی) وه
آلتی باش آسیستان باردر. بونلاردا کاملاً تورکدر. مستقبل دوچه‌نتله‌رده
بونلارك آراسندان سیچیله‌جه‌کله‌ردر. باقانلق داها گه‌نیش بر یکون
آراسندان سیچکی یاپا بیلمه‌ك ایچین آسیستان سایسینی لزومی قادار چو-
غالتماغادا تشبث ایتمشدر. آسیستانلاریمزك آیلقلاری 25—30 لیرا اصلی
معاش ایله 50-60 لیرا اجرت آراسندادر. بو آیلقلار یوکسه‌ك تحصیلینی
یه‌گی بتیرمش اولانلارا موضوعاتمزك ویردیگی حددر. آسیستانلق ایشینك
آیریچا بر اوگره‌نمه، یعنی تحصیلگ بر نوع دوامی اولدیغینی‌دا گوز
اوگنده توتمالیدر. نیته‌کیم بر چوق مملکتله‌رده بعضی آسیستانلار صرف
ده‌گه‌رلی پروفه‌سورلارك درسله‌رنده‌ن استفاده ایچین یا هیچ دینه‌جه‌ك
قادار آز آیلق آلیرلار، یاخودده فخری اولاراق چالیشیرلار.

4 — اونیوه‌رسیته‌مزده تورکله‌ر طیشندا یابانجی قولابوراتور
(یعنی عملیاتخانه‌ده برگه ایشله‌وچی) اولاراق 27 یارده‌مچی، 8 لابورانت
(یعنی عملیاتخانه‌ده ایشله‌وچی بیله‌رمه‌ن)، بیش حاستاخانه همشیره‌سی
واردر. وقتیله بونلارك جلبی فن فاکولته‌سنده بو قولابوراتور وه لابو-
رانت وظیفه‌سینی گوره بیله‌جه‌ك تورك بولونماماسی ضرورتنده‌ن
ایله‌ری گه‌لمشدر. بو ضرورتنگ بوگون دخی موجود اولماسی بونلارك
الیوم ایشله‌رینه دوام ایتمه‌له‌ریله‌ده به‌للی‌در.

آنجاق قطعی مجبوریت اولمادیقچا یابانجی قولابوراتور کیتریلمه-
مه‌کده‌در. هه‌ر ایشی بیته‌ن یابانجی قولابوراتورك یرینه یتیشمش تورك
آسیستان وه لابوراتلار ویریلمه‌کده‌در وه ویریله‌جه‌کدر. هه‌ر نه وظیفه‌ده
اولورسا اولسون شیمدیلك یابانجی اوزمان (بیله‌رمه‌ن) قوللانماقدان
مقصد، تورك اوزمانی یتیشترمه‌کدر. بوتون فداکارلقلار بو هدفه وارماق

ئەۋلاد گورۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

ایچین یاپیلماقدادر. یارینگ یتیشکین تورك عالملەری قافلەسینی تشکیل ایدەجەك اولان بو کونکی دوچەنت وە آسیستانلاریمزدان بەکلەدیگیمز، دەگەرلی اوزمانلاردان علم وە مەتود اعتباریله اعظمی استفادەیی تأمین ایتمەلیدر.»

کولتور باقانینك بو بیاناتندان استانبول اونیوەرسیتەسندەکی طلبەلەر چیقیشینگ، باشلیجا او یردەکی یابانجی بیلەرمەنلەرە قارشی اولدیغی آڭلاشیلماقدادر.

✱

تورکستان خبرلری

پاختا چوروب یاتوبدر. بولشەویکلەر بر طرفدان بو ییلغی پاختا پلانینگ بەجەریلدیگینی طنطنەلی قیلیب بایراملاسالار، ایکنچی یاقدان حسابسز قربان وە قرغینلار نتیجەسندە توپلانغان پاختانی چوروتمەکدەلەر. مەنە سزگە «پراودا» غازیتاسینگ 27نچی دەقابر ساندا بو توغرودا یازغانلاریدان بر نیچە رقملار. «پاختا طیارلاش جایلاری ایلە پاختا زاودلارندا میگلەرچە تون (بر تون تخمیناً 62 پوت) پاختا چوروب وە بوزولوب یاتوبدر» دیگەندەن سوڭ، موسقوا غازیتاسی توبەندەگی معلوماتلارنی بیرمەکدەدر:

باغداد رایونیدا 217 تون پاختا چوروب، 1060 تون پاختا بوزولوب یاتوبدر. مولوتوف رایونیدا 3777 تون بوزولماقدادر. آلتی آریق رایونیدا 600 تون بوزولماقدا؛ کاگانوویچ رایونیدا 900 تون چوروب، 6000 تون بوزولوب یاتوبدر؛ خوقند رایونیدا 400 تون بوزولوب کیتیب، 1500 تون بوزولماقدادر.

بو یوقاریدا آتالغان رایونلار خوقندغا قاراشلیدر. زرفشان وادیسندادا عینی وضعیت.

قاوونچی یاندغی «پاختا» آتلی پاختا طیارلاش جایدان 49نچی نومرولو پاختا زاودیغا نملی حالندا یوباریلغان پاختا بوتونلەی بوزولوب کیتکەن. قاراکول، کەتتە قورغان وە کاگان پاختا زاودلارندا توپلانغان برنچی درجەلی پاختا قزیب کیتب، بوزولوب یاتقان. اندیجان زاودیغا یوباریلغان 33 واغون پاختا تماماً چوروب کیتکەن...

«ایزوەستیا» غازیتاسینگ (31. 12. 35) بیرگەن خبریگە کورە، تورکستانگ باشقا «ملی جمهوریتلەریلە» آذربایجاندا هەم عینی وضعیتمش. کورونەدر، کە بولشەویکلەر قازاندیقلاری یوتوقنی یوقاتیب آلیش تهلکەسی آلدیدا تورادرلار. وضعیتنگ نە قادار آغیرلاشقانینی «محنت وە مدافعە شوراسی»نگ «ایزوەستیا»دا (31. 12. 35) باسیلیب چیققان قراریندان آڭلاش ممکندر. بو قرارادا توپلانغان پاختانگ توزوك حالدا ساقلانیب توروش مسئولیتی شخصاً تورکستان «ملی جمهوریتلەریلە» آذربایجان حکومتی رئیسلەری بویونلاریغا آتیلغان. طبیعی، بو قرار چیقیشندان آزغنا وقت ایلگەری «پاختا پلانی بەجەریلیشی یولندا کورسەتکەن خدمتلەری اوچون نشانلار آلغان حکومت باشلوقلاری، طبیعی، موسقوانگ قیزیل قامچیسی آستیدا، اوز قول آستیداغیلارنی قامچیلای باشلایدرلار...

سو تاشقینی — موسقوادان 3نچی غینواردا بیریلگەن خبرگە کورە، آمودریا سووی تاشیب اوزبیکستاننگ 3000 هەکتارلق هایدالیب قویولغان یری سو آستیدا قالغانمیش. 300دەن آرتق خوجالق سو آستیدا قالیب، کوب آمبارخانە، آتخانە وە سائرەلەر ویران بولغانمیش.

*

«تیاترو» غازیتاسی — اوتکەن نویابر آیندا، تاشکنددە، اوزبیك شیوەسندە «تیاترو» اسمندە بر غازیتا چیقا باشلاغان. آیدا اوچ تاپقیر چیقیب توراتورغان بو غازیتادا اوزبیك تیاتروسی حقندا علمی نظریەلەرگە عائد مقالەلەر، اوزبیك دراماتورغ (تیاترو) ادیبلەری اثرلەرندەن آیریم پارچالار، روس دراماتورغلارندان ترجمەلەر باسیلیب تورولاجاقمش.
(«پراودا» 35 .11 .26).

Verantwortilch für Verlag und Redaktion: Dr. Tahir Schakir, Berlin-Steglitz
Druck: Sonnendruckerei G. m. b. H., Berlin-Charlottenburg 4
مسئول مدیری: دوقتور طاهر شاکر.

Yach Turkestan

Janvier 1936 (Le jeune Turkestan) No. 74

Revue mensuelle

Organe de défense nationale du Turkestan

Rédacteur en Chef: **Moustapha Tchokaï-Oghly**

یولیمزغا توغرو کیلگەن بوتون یازولار اوچون مجموعەمزنگ بیتلەری آچیقدر. باسیلماغان یازولار قایتاریلماس.

آبونە شرطلری:

ییللغی 100 فرانسز فرانقی، آلتی آیلغی 60 فرانق، اوچ آیلغی 30 فرانق.

باشقارمادان (مکتوب اورنیغا):

1 — بومبای‌دا میر بابا افندیگە: مکەدە یاشاوچی خوتانلق حاجی عبد۔الکریم حسابیغا «یاش تورکستان» اوچون یوللادیغگز تورت دوللار ایریشدی.

2 — قوتقا (فینلاندیا)دا یعقوب فتح‌الله بیک‌گە: بر ییللق آبونە یوز فرانق ایریشدی. مجموعە بو آیدان باشلاب یەگی آدرەسگزگە یوللانادر.

3 — وارشاوادا اسفندیار فضلی افندی‌گە: اوچ آیلق آبونە — اوتوز فرانق کیلدی.

مجموعەمزغا تیگیشلی هەر تورلو یوللانمالار اوچون آدرەس:

Moustapha Tchokai-Oghly

7, Square de la Fontaine

Nogent s. Marne (Seine)

France